

MED
EGRON LUNDGREN
I INDIEN
1858 - 1859

BONNIER . STOCKHOLM . MCMXXXI

Ex Libris

K.K. Venugopal

MED EGRON LUNDGREN I INDIEN

ETT URVAL AV KONSTNÄRENS
AKVARELLER OCH TECKNINGAR

1858—1859

MED TEXT AV
KARL ASPLUND

ALBERT BONNIERS FÖRLAG - STOCKHOLM

DETTA ARBETE ÄR TRYCKT I EN UPPLAGA
AV 500 NUMRERADE EXEMPLAR. BOKTRYCKET
ÄR UTFÖRT AV LUNDGREN SÖNERS BOK-
TRYCKERI, MALMÖ; BILDTRYCKET FRÅN
A.-B. MALMÖ LJUSTRYCKSANSTALT, MALMÖ;
KLICHÉERNA TILL FÄRGPLANSCHERNA ÄRO
UTFÖRDA PÅ ÅHLÉN & ÅKERLUNDS KEMI-
GRAFISKA ANSTALT, STOCKHOLM, OCH
TRYCKTA I FYRFÄRGSTRYCK Å
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI,
STOCKHOLM.

1931

Detta exemplar är n:r 366

Bild 1.

I

Detta är en bok att se och icke att läsa. Egron Lundgren har själv skrivit den bästa texten till sina akvareller från Indien i den lekande och eleganta del av "En målares anteckningar", som behandlar resan dit. Redaktören för denna bilderbok har endast i drömmen fått följa med till "ett främmande deltalands lummiga prakt" (Österling) och kan därför icke med tillbörlig sakkunskap examinera de blommor Egron Lundgren fört med sig därifrån. Jag har därför inskränkt mig till att söka sammanknyta akvarellerna med reseskildringen och genom anteckningar om färg och material stöda den föreställning bilderna ge om originalen. Det är Mr. Lundgren, som talar här på sitt engelska akvarellspråk, och utgivaren är endast hans ödmjuka och fåordiga khitmutgar, som haft att göra i ordning litet i de brokiga resebildernas villervalla.

Bildurvalet är som synes mycket rikligt; det har ej varit förlagets och utgivarens mening att bara ge smakbitar utan ge en fyllig bild av allt det bästa, därför ha ibland varianter av samma motiv tagits med. Det är en ovanlig metod att göra en bok av detta slag, — jag är glad att ha fått tillfälle att tillämpa den.

Det är icke många svenska konstnärer, som i äldre tider företagit verkligt vidsträckta resor och kommit utöver Europas gränser. Resorna ha gått till Rom, till Spanien och Sydtyskland och naturligtvis framför allt till Paris i utbildningssyfte. Nordafrika — bekvämt tillgängligt för en turistande konstnär — är praktiskt taget det enda utomeuropeiska land, som lockat svenska målare, och detta så gott som uteslutande under 1900-talet. Den ende tidigare målare av någon betydelse, som skildrat ökenlandskapet och beduinerna, är den solide men något tråkige Henrik Ankarcrone. Som en alldeles isolerad företeelse i den svenska 1800-talskonsten står Carl Peter Mazèr, som på 1860-talet genom Ryssland reste ända till Kina och därifrån hemförde målningar, som onekligen intressera mer genom den ovanliga miljön än genom sina måleriska förtjänster. Georg von Rosens egyptiska akvareller från 1880-talet äro ju välbekanta genom sin skickliga och förfinade realism, men den ende turistkonstnär från Sverige, som på utomeuropeisk jord skapat något rikt och betydande är den som von Rosen — sin tids mästare på området i Sverige — satte högst av alla svenska akvarellister, Egron Lundgren.

Han var en tid berömd i den engelska konsthandeln kanske ännu mer än hemma i Sverige för sina söta och förföriska nubiska flickor, föregångare till dem som von Rosen senare målat, för sina spanska ziguenerskor, som förebåda Zorns mästarakvareller från samma land, och för sina söta italienska folklivsbilder, ett motivområde som delades av många av hans konstnärskamrater och som senare alltid förblivit kärt för svenska målare, hos vilka Italiafebern ligger i blodet. Han är en figur för sig i det svenska 1800-talsmåleriet, hos vilken förgånget och kommande knyts samman, rokokons grace och Goyas geniala teckningsmaner med impressionismens friska och okonventionella teknik. I de beskedliga konstnärskretsarna i Stockholm under Karl XV:s tid betraktades han att döma av några bevarade yttranden som en främmande fågel, en beundrad utomlandssläkting, om vars framgångar man hörde med förvåning vid punschbälarna och protokollen på Konstnärsklubbens sammanträden.

Detta rika och brokiga konstnärsliv började i Carl-Johans-tidens stilla borgerliga Stockholm. 1815 föddes Egron Sellif, son till sidenkramhandlaren Erik Lundgren och hans maka, född Fåhreus, ett gott och gudfruktigt borgarherrs-kap med en stor barnskara. Egron fick tjugoårig börja i Konstakademiens skola, som då oberörd av stormar och reformkrav ägnades åt tröstlös antikritning och kompositioner i en redan mer än halvdöd klassisk anda. Tiden var icke stimulerande för en gryende

konstnärsbegåvning, och konstlivet var magert, även om — som Lundgren skriver i sina Stockholmsminnen från trettioalet — ”åtskilliga lyriska poeter på bara backen kände liksom en fläkt av Augusti tidevarv” vid uppsättandet av den stora porfyurnan vid Rosendal. Men när de snälla föräldrarna 1839 läto den lille blyge och nätte pojken flyga ut ur boet och fortsätta sin utbildning i Paris, är det som om han hastigt förvandlades till en munter, kvickögd iakttagare, obeskrivligt glad åt täcka grisetter och dansöser men med målarhanden ännu bunden av den historiska slentrianen i Léon Cogniets atelier och med en oförstående vördnad för de stora mästarne i Louvren.

Men vägen för en ung svensk målare gick vid denna tid till Rom, till Goethes och Thorvaldsens stad, där man kunde njuta av den stora konst som alla beundrade och följde mer eller mindre tanklöst. Det var en stor svensk koloni, som i Rom under 1840-talet samlades kring de vördade storheterna Fogelberg och Byström, drack vin och sjöng på osteriorna, målade de studier som farbröderna hemma i akademien fordrade och för övrigt knåpade ihop nätta tavlor med bondfolk i samma anda som Léopold Roberts om operaregi påminnande ”Återkomsten från pilgrimsfärden till Madonna del’Arco”. Av Lundgrens ungefär jämnåriga funnos där Palm, Stäck, Wahlbom, Troili, Per Södermark, Qvarnström och Plagemann. Någon betydande konst åstadkom man väl inte, men man njöt av att, som Lundgren skriver i ett rim-brev, under fredliga oliver

mellan pigor och värdinnor,
full av kärlek och av vin,
solsken, lättja, oförstånd,
leva som en vagabond.

För den gode Egron blev emellertid denna lek en gång litet för allvarlig, och han fann det i sinom tid klokast att ta sin Matts ur skolan, då han råkat se alltför djupt i ett par sköna romarinneögon. 1849 reser han plötsligt på måfå över Marseille till Spanien, och där acklimatiserar han sig med samma lätthet som i Italien. ”Signor Luigi blev snabbt don Luis, chiantin glömdes för manzanillan och romarinnorna för Inez och Dolores och den sjuttonåriga Carmen Buzon”.¹

Denna överflyttning blev avgörande för hans konst. Han kom snart tillsammans med engelska konstnärer, som just vid denna tid i Spanien funnit en pittoresk

¹ I denna inledning har förf. tillåtit sig att använda några citat ur den av honom skrivna introduktionen till den sista upplagan av ”En målares anteckningar”.

”sketching ground” — landet var ju mycket på modet under tredje kejsardömet tack vare Eugénie de Montijo och de många briljanta reseskildrarna, främst Washington Irving och Taine. Här gjorde Egron Lungren icke blott bekantskap med ett nytt land, en fascinerande konst, som var mindre konventionellt klassisk än den italienska på modet, och nya människor, än mera pittoreska än italienarna, han kom också underfund med hemligheten i det material, som hans nya engelska vänner med förkärlek begagnade, akvarellen. Och det är alldeles förvånansvärt att i säkert daterade saker finna, hur fort han tillgodogör sig dess möjligheter och behandlar den med en snabbt stigande frihet och elegans.

Akvarellen är en i hög grad engelsk konst, i intet annat land har den odlats med sådan iver. Det klassiska engelska akvarellmaneret från 1800-talets början är omständligt utpenslat, tunt och rent, utan täckfärger, vilka ju ge tillfälle till ett snabbare arbetssätt och briljantare effekter. Dessa användes emellertid vid denna tid alltmer av turistkonstnärerna. En engelsk författare skriver om en av Egron Lundgrens goda vänner: ”Topham’s mode of working was altogether without system. He put on colour, rubbed and scrubbed, sponged out, repainted, washed in a sort of frenzied way”. Detta har i viss mån sin tillämpning även på svenskens nya stil. Så börjar den förr så ordentlige tecknaren att arbeta nu, bara med en större improvisatorisk lätthet, som utvecklas med fenomenal hastighet. Man kan iakttaga detta maner i flera av de mera utarbetade akvarellerna i denna bok. Några starkare konstnärliga impulser mottog han väl icke av de hyggliga konstnärer han reste med, men man kan icke minst i de indiska akvarellerna erinras om en stor konstnär, som han lärde känna i Spanien, Goya, och om den av honom alltid beundrade Delacroix.

Efter dessa betydelsefulla spanska år följer han sina engelska vänner till London. ”Nu genomgår den smidige konstnären och resenären en ny metamorfos, i denna nya akt av livet uppträder han som korrekt engelsman med grå hatt och polisonger och rutiga byxor, en riktig engelsman från Thackerays tid.” I oktober 1853 anländer han till London, och sedan berätta breven om hur han går från klarhet till klarhet i konstnärskretsarna och sällskapslivet. ”Jag är lik en som står bredvid en sadlad häst med ena foten i stigbygeln, sitter han väl i sadeln, går det snart i galopp”, skriver han hem 1854. Och i samma veva råkar han bli introducerad hos drottning Victoria, som var en intresserad samlare av akvareller, och får beställningar på att måla av barndop och mottagningar för albumen i Windsor. Han

börjar faktiskt bli känd i England, beställningarna strömma in, han reser och målar porträtt på slotten, målar scenbilder från Keans Shakespeareföreställningar, men längtar i all lyxen och framgången tillbaka till södern. På sensommaren 1857 blir denna längtan för stark, han struntar i beställningarna och reser tillbaka till sitt älskade Sevilla.

Redan nyårsdagen 1858 kom han emellertid hastigt resande tillbaka, sedan han åter uppsökt sina gamla vänner i Sevilla och fröjdats sig åt färgrika kyrkofester och granna ögonkast under mantillorna. Han hade fått i uppdrag att måla en akvarell av kronprinsessans bröllop, och han var alltför medveten om vikten av sådana uppdrag för att inte med en liten suck utbyta solen därnere mot Londondimmorna. Men liksom han en gång tidigare av en händelse kommit att hastigt överge sin ungdoms älskade Italien och bli en ny konstnär i Spanien, råkade han nu in i andra banor, in i ett företag, som kom att resultera i ett kort men lysande avsnitt i hans produktion, ur rent konstnärlig synpunkt det mest lysande, resan till Indien.

Indien, som intill denna tid i allmänhet varit ett okänt och föga intressant land för Europa annat än ur engelsk kolonialsynpunkt, hade börjat dra uppmärksamheten till sig på ett oroande sätt. Med det föregående år utbrutna stora seapoyupproret stod man inför den allvarligaste av de oroligheter under 1800-talet, som fortgått in i våra dagar och vilkas slutliga resultat man väl ännu icke kan ana. Och man började förstå vad det indiska problemet verkligen betydde. Indiens kolonialhistoria är full av oro och grymheter, — om öst är öst och väst är väst och de två icke kunna mötas, så har just här en månghundraårig slitning ägt rum mellan två världsdelars stornationer tack vare merkantila intressen. Det är en historia, mot vars bakgrund av grymhet dessa teckningar te sig som ljus lek. Sedan engelsmännen under 1700-talet genom Warren Hastings organiserat det indiska välde, som de vunnit genom utmanövrering av fransmännen, blir Indiens historia en krönika om uppror och blodiga strider, där de inhemska furstarnas praktslott falla som teaterkulisser för en obarmhärtig och överlägsen organisation — en av världshistoriens stora kulturtragedier. Det är obehövt att för denna skildring söka tränga tillbaka i de historiska förutsättningarna. Flera engelska krig mot maratterna, burmanerna, afghanerna och andra folk och kulturer avlösa varandra, det är ett långt och mörkt kapitel i kolonialhistorien — om man nu icke skall betrakta hela denna speciella

del av den politiska historien som ur kulturell synpunkt mörk, alltsedan Columbus tid och möjligen tidigare. Den kanske största katastrofen i den brittiska koloniseringens historia uppkom på 1850-talet genom införlivandet av konungariket Oudh — kring mellersta Ganges — med Englands kolonialvälde. 1800-talet medför i fråga om Europas förhållande till de andra världsdelarna ett nytt moment, det "humanitära". Vid den tiden börjar civilisationsbegäret att följa europeerna hand i hand med det tidigare oskrymtade förvärvsbegäret. Kolonialkrigen få samma slags bitterhet som de gamla inomeuropeiska religionskrigen. Det var när de indiska trupperna i engelsk tjänst — sipahis eller med engelskt skrivsätt seapoys — fingo klart för sig att deras gamla heliga begrepp voro hotade, som det stora upproret bröt ut. Det började med ett myteri i Meerut i maj 1857, och efter detta utropades i det gamla heliga Delhi Stora Mogul till Indiens härskare. Engelsmännen — i kolonierna i regel ett överlägset fåtal mot maktlösa infödingar — massakrerades på flera garnisonsorter; särskilt ryktbar blev massakern i Cawnpore, ledd av Nena Sahib, hjälten i en betydande sensationslitteratur, som lästes ännu i min barndom. Engelsmännen satte in med all kraft för att bevara sitt välde, och som ledare stodo Sir Colin Campbell, lord Clyde — en av de enkla, folkliga kraftkarlar, som den engelska krigshistorien är så rik på — och general Havelock, som fann sin grav under fälttåget (pl. 76). Under våren 1859 kvävdes upproret fullständigt, och under den sedan 1856 fungerande generalguvernören lord Canning börjades ett humanare kolonialregemente. Dessa tilldragelser betyda ett avgörande i det engelska Indiaväldets historia, och den engelska maktutövningen kom senare att försiggå under mildare och mindre oroliga former — även om dessa båda begrepp måste betraktas som synnerligen relativa.

Denna redogörelse för bakgrunden till den Lundgrenska teckningssamlingen är så summarisk som möjligt — ännu mera summarisk är den introduktion, med vilken Lundgren begynner sina anteckningar från Indien. Han var en man som inte brydde sig om Polens affärer, om han också någon gång kunde ilska till; han har alltjämt något av det Stockholmskt-Bellmanska gemytet från det gamla hemmet vid Packartorget, och han reste icke till Indien som "part i vilda vimlet" utan som en intelligent och impressionistisk iakttagare. Det var vilda skräcksyner hans vid italienska och spanska idyller vanda öga fick möta här, men han bevarar alltjämt ett egendomligt equilibrium mellan sin från barndomen ogrumlade idylliska religiositet och sitt pigga och oförfärade målaröga. Goya har en

gång sagt, att den man inte kan bli en målare, som inte kan se en karl falla ned från ett fönster utan att bara fästa sig vid rörelsen. Egron Lundgren skulle fasat för ett sådant yttrande, men han har, hur egendomligt det än låter, beröringspunkter med Spaniens store krigsmagiker, och han hade nog nyfiket iakttagit den fallandes rörelse, om också med ett visst okonstnärligt medlidande. Han hade väl knappast reflekterat över vad han gav sig in på, då han tog ett tillfälle att komma ut och få ett riktigt skrovmål för sin omättligen reslust. Han hade varit med om åtskilligt, men han var alltså samma goda och älskvärdt förnuftiga människa som förr.

Till sin hyggliga och avhållne bror Mildhog hemma vid Packartorget skriver han, när han talar om den förestående resan:

”Mitt liv har varit så omskiftande, att jag icke mera är särdeles förvånad över någonting, och om det är vår Herres vilja att jag icke skall komma tillbaka, så är det vår Herres vilja, och därmed punkt.”

Vår Herres beslut i ärendet hängde som vi skola se på ett hår eller snarare på en knivsegg. Den svenska konstens Lyckoper valde rätt när han tog sin chans och reste till sagolandet, den resan blev för hans konst ett bad till en ny födelse.

Formellt reste han ut som en av de första krigstecknarna i modern mening. Vi kunna ju betrakta obeskrivligt gamla bildskildrare av faraoners och kinesiska kejsares bragder som krigskrönikörer, och det finns massor av förstahandsskildringar av krig i konsten, — låt oss exempelvis peka på Willem van de Velde på självsyn byggda målningar av slaget i Öresund — men sådana bilder ha väl tidigare, fram till 1800-talets mitt, främst haft dokumentarisk karaktär för eftervärlden.

Egron Lundgrens uppgift var att lämna modärnt, snabbt bildreportage.

Med den engelska pressens växande betydelse blev det klart, att man måste ägna detta alarmerande uppror en publicistisk uppmärksamhet av tidsenlig karaktär. Krimkriget innebar väl de stora krigsreportagens begynnelse. Och nu sände Times ut samme korrespondent som då, William Howard Russell, vars resebrev sedermera publicerades under titeln ”My diary in India”.¹ Liksom en vida berömdare konstnär än Lundgren, Constantin Guys, skickats som reportage-tecknare till Sevastopol, blev man också snart betänkt på att skaffa bildmaterial — det skedde då med tecknarens penna och xylografens stickel i stället för de allt snabbare tekniska hjälpmedel som utvecklats sen dess. Illustrated London News presenterade

¹ Routledge 1860, 2 band.

stora helsidor från det fantastiska landet och de sällsamma, grymma och pittoreska dramer, som utspelades där.

En av Englands största konsthandelsfirmor, Agnew & Sons i Manchester, sedermera en av de ledande Londonfirmorna, kom på den idén att ge ut en praktpublikation om kriget, och då man sökte en lämplig tecknare för uppdraget, föll valet på den nyligen till England komne svensken, man får väl gissa närmast på grund av hans goda relationer till drottningen, vilka kunde komma till användning hos befälet i Indien. Det var en resvan och reslysten konstnär, man funnit, och redan 8 januari var allt bestämt. Enligt ett brev till brodern fick Egron fördelaktiga villkor, ett dagtraktamente av 5 pund och all utrustning samt en rundlig ersättning för vad han gått miste om i arbetsförtjänst i England. Allt vad han utförde i Hindostan skulle bli firmans tillhörighet, men över arbeten från utresan och hemresan förfogade han själv. Därtill fick han en mindre privat beställning av drottningen. Han har också levererat arbeten till henne, men dessa liksom andra saker i hennes privata samling ha icke kunnat påträffas.

Den stora samlingen av arbeten från Indien — vari också ingå några få under resan utförda skisser — har emellertid tack vare sällsynt lyckliga omständigheter blivit bevarad i oskingrat skick, åtminstone i den konstnärligt huvudsakliga delen.

Samlingens öden ha skildrats i min avhandling Egron Lundgren, del I, ss. 198 ff., och det torde vara skäl att i korthet referera och komplettera denna skildring.

Genom några ekonomiska svårigheter, som vi icke nu kunna följa, torkade hela publikationen in; det var ju också förargligt ur utgivaresynpunkt att Lundgren bara kommit att vara med om fälttågets slut, och den i praktiska ting snobbigt sorglöse konstnären synes icke heller ha gjort något för att befrämja utgivandet. Agnew's hade bara att på bästa sätt göra sig av med samlingen, och man lyckades placera den hos den till synes på konst omättlige samlaren Sam Mendel på Manley Hall nära Manchester, säkerligen till ett icke föraktligt pris.

På den tjugo dagars auktion hos Christie's 1875, där Mendels samling såldes, finnes hela akvarellsamlingen katalogiserad såsom adertonde dagens försäljning. Med a-, b- och c-nummer omfattar den 363 nummer "drawings and sketches". Enligt auktionsbestämmelserna skulle den först utbjudas i sin helhet, och nu inträffade det lyckosamma, att en köpare till det hela bjöd ett acceptabelt pris. För 3.202 pund och 10 shillings övergick den till parlamentsledamoten för Preston, Mr. Edward Hermon, och undgick sålunda förskingringen.

Vid ägarens död kom den som arv till hans dotter, lady Frances, gift med Sir

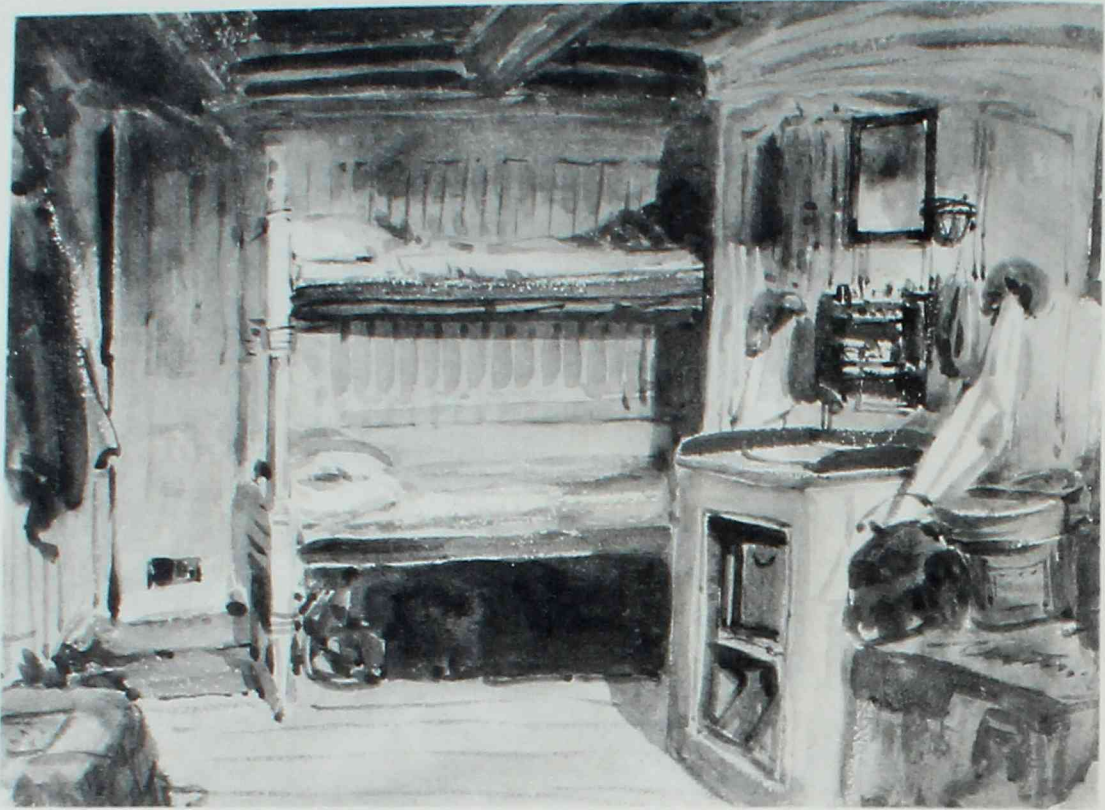

Robert Hodge, Bart., som vid giftermålet antog namnet Hermon-Hodge. På dennes gods nära Reading, Wyfold Court — ett magnifikt slott i solid victoriansk gotik — lyckades jag 1913 få se samlingen, som delvis tapetserade en jättelik korridor, delvis låg i portföljer eller prydde de smärre rummen.

Den gången sades det, att den allt framgent skulle komma att bevaras oförskingrad på slottet. Kort efter kom emellertid en allvarligare skakning i det brittiska väldet än seapoyupproret, världskriget, vilket som bekant medförde de allvarligaste ekonomiska följder för den engelska aristokratien med de stora lantegendomarna, av vilka den ena efter den andra icke kunnat hållas kvar i samma ägo på grund av skatteförhållandena. Även Wyfold Court har bytt ägare, och dess för övrigt icke särskilt stora samlingar ha skingrats. Lundgrens indiska akvareller inköptes hösten 1929 av Bukowskis konsthandel i Stockholm och övergick följande år till sin nuvarande ägare med undantag av samlingen av officersporträtt, vilken har mindre konstnärligt intresse. Det har synts mig vara ett lämpligt tillfälle att vid samlingens överflyttande till Sverige åstadkomma en värdig publicering av den.

I sin helhet omfattar den nu 372 blad akvareller och teckningar, av vilka 283 voro inramade och resten förvaras i fyra marokängalbum med titeln "Sketches in India 1858—1859". En del akvareller synas ha blivit uttagna ur albumen och senare inramade på samma sätt som de övriga. Det är därför litet svårt att identifiera alla bladen med numren i Christie's katalog, och man kan icke med visshet säga om några blad tidigare blivit avsevärt från samlingen. Det är emellertid tydligt att denna icke lidit några väsentliga förluster under tiderna. Som den nu förvärvats för målarens fosterland, utgör den utan tvivel näst Zorns akvareller, av vilka den största samlingen tillhör Mora kommun, den mest lysande företeelsen i det svenska akvarellmåleriet. Den till över 1000 nummer uppgående samlingen av Lundgrenblad i Nationalmuseum, vilken överlämnades som testamente av hans bror, expeditionssekreteraren Mildhog Lundgren, utgör spånor från konstnärens hela verksamhetstid, från barndomen till det sista levnadsåret, och innehåller såväl lysande färgskisser och teckningar som rena obetydligheter, medan hans färdiga arbeten skingrats för alla himmelens vindar och ännu då och då dyka upp i den engelska konsthandeln. Det är därför en så mycket större lycka att en enhetlig samling från de år, då han snabbt utvecklade sig till sin fulla mognad och arbetade med en inspiration och djärvhet som varken förr eller senare, kunnat bevaras i sin helhet för att vittna om vad denne lekande trollkarl förmådde i benådade ögonblick.

Bild 2. Hytten på ångfregatten "Pera".

Akvarell med brun ton.

II

Som en introduktion till akvarellerna torde det vara lämpligt att göra ett korfattat referat av resan efter den livliga och lekande beskrivning som konstnären själv gjort i Anteckningarna. Tyvärr ha de utförliga brev som han skrev från Indien till sin vän och hjälpreda i London, gravören Thomas Oldham Barlow, gått förlorade. Men vi kunna följa routen på ett ungefär från den blåsiga och regniga februaridag 1858, då han i Southampton gick ombord på ångfregatten "Pera", med destination till Alexandria. Det låter ruskigt i början, men humöret ljusnar i solen vid Gibraltar, de glada minnena hägra bakom Rondabergens rosenröda och luftiga kontur, och snart upptäcker han angenämare reskamrater än sin gamla snarkande hyttkamrat major Barker, — "var det Afrodite själv", som man hade ombord? — i Kairo brusar det pittoreska livet omkring honom, och på karavanfärden över till Suez — kanalen var då ännu inte färdig — tjasas

Bild 3 och 4. Infödingar i Aden.

Akvarellerade teckningar med rörpenna på grått papper.

han av Egyptens ”genomskinliga azur och klangrika luft”. Han kom också senare att återvända dit och lägga även Kairo till sina konstnärliga domäner.

Så lyser Röda havet fram ”som en safirblå strimma”, och i Suez embarkerar man på fregatten Bengal, som för resenärerna närmast till Aden. Det antecknas nu, att man icke blott har Afrodite ombord utan även Cupido. Luften är het så det fräser, och Aden målas i sotsvarta färger. Här möter han på stranden kuriösare människovarelser än förut och gör sina första försök som skildrare av exotiska typer. Så här beskriver han dem:

”Stranden var överströdd med svarta halvnakna sydaraber och abyssinier . . . Somliga av dessa infödingar sågos sitta på hälarne och utbjuda strutsfjädrar och ägg. Dessa modehandlares dräkt bestod i det hela endast av deras eget svarta, glänsande skinn, men på huvudet koketterades gärna med en yvig peruk av gethår eller kamelull, färgad cinnoberröd. Chacun a son goût. Alla barn voro, som det heter, spritt nakna, de unga mamsellerna dock blygsamt bärande omkring livet ett snöre med en liten kopparslant och om smalbenen metallringar, måhända förlovningsringar . . .”

Bild 5. Carati.

Sepiateckning med lätta friska färger.

Russell, som rest något tidigare samma väg, beskriver också dessa infödingar, det är lustigt att se huru lika han och Lundgren skriva; det är inte tal om litterära "lån", men verkligheten har varit så lika för bådas ögon. Sådant kan hända.

Så går resan enformigt över Indiska Oceanen, med en liten eldsvåda och ett upplopp bland besättningen som alarmrande avbrott. Södra korset stiger allt högre på natthimlen, och målaren fantiserar om konung Salomos guldfrakter, när de persiska fartygen dyka upp vid horison-ten. "Ingenting nytt under solen", skulle man kunna säga, när man tänker på våra dagars väldiga guldtransporter. — Han antecknar de nya egendomliga färgeffekterna, och när man en dag går i land i Pointe de Galle, frossar han i alla de nya

intrycken av folket, landskapet och ett gammalt Buddhatempel. Tyvärr finnas inga akvareller därifrån.

Den 20 mars ankrar man i Garden Reach, utanför Calcutta, och nu börjar Egron Lundgren göra sig hemmastadd. Han hade god tid, det yppade sig intet lämpligt tillfälle att komma till krigsskådeplatsen, och han behövde icke kasta sig huvudstupa in i några strapatser. Seapoys hade strax förut blivit slagna vid Lucknow och staden blivit intagen, och något fälttåg fördes icke för ögonblicket. I Calcutta inrättar han sig alltså som engelsman i Indien, skaffar sig en khitmutgar, en betjänt som följer honom som en skugga och luffar bredvid, när han till sitt ogemena nöje låter bära sig i palankin av fyra coolees, som icke "hava mera kläder på sig än vanliga åkarhästar, och deras huvudskallar, utan turban eller hår, glänsa i solskenet som polerade kanonkulor". Den tjänare, som kom att följa honom under hans färd till krigsskådeplatsen, få vi göra grundlig bekantskap med, Carati, en "gruvligt ful karl" och klädd "som en sammansättning av en mameluck, en änkefurstinna och en kröningshäst". Så far han omkring i värmen på visiter, börjar teckna infödingar och scenerier och göra utflykter i omgivningarna. Han målar

Bild 6. Badet i den heliga floden.

Sepia och vitt på blågrått papper.

Bild 7. Efter badet i Ganges.

Tuschteckning och lavyr.

några fångar, bl. a. den underlige kinesiske guvernören Yeh (jfr s. 23, pl. 4). Särskilt roas han naturligtvis av de unga flickorna, vilkas statuariska skönhet och smidighet han ofta skildrar med påfallande värme. I gryningen går han ibland ned till floden för att teckna de människor, som ta sitt helgande bad vid "ghats", badplatserna (s. 32) med sina breda trappor ned i vattnet. Han studerar naturligtvis också den indiska konsten och nämner med stor vördnad miniatyrmålningarna, men den är honom för främmande och har aldrig haft något av betydelse för hans konst att säga honom, — den begynnande impressionistiske snabbmålaren. Så mycket mera roas honom folklivet; en hel del av de underbara snabbskildringarna av kvinnor vid brunnen och hos handelsmannen, skräddare under sina soltält, fakirer och allehanda patrask torde vara tillkomna här. Framme i maj reser han ut till ett tempel, helgat åt gudinnan Kali, förstörelsens gudinna och skapelsens moder, i Chittapore och får vara med om en religiös fest, som fascinerar honom obeskrivligt (s. 31), och därefter ligger han någon tid i en annan by, Barrakpore, där han målar elefanter och infödingar, särskilt en ung vacker

Bild 8. Palmlandskap.

Akvarell med matta toner på svagt grågult papper.

flicka, som låter övertala sig att stå modell. Landskapet har han inte intresserat sig för så mycket som människorna, man finner sällan en målande skildring som denna från en liten utfärd:

”Det var en indisk natt, sådan som svärmiska poeter tycka om att beskriva den; höga, stilla palmer, doftande buskar, gröna fält, bambugrupper, lugna vatten, mån-sken och eldflugor. Om jag hade fått se en tiger ligga på lur, hade det visserligen varit än mer fullständigt, men jag var nöjd även det förutan, ingenting annat avbröt den högtidliga tystnaden än då och då en schakals tjut och okonstlade serenad.”

Under regntiden, som började i juni, blev det litet trist för målaren, färgspelet är inte längre så *colour de rose*, det smakar inte längre lika pikant att sitta och konversera med de trånfulla och sysslolösa engelska officersfruarna under siestan, och denne annars eldige kavaljer låter undslippa sig några suckar över sina flirter. Och naturligtvis längtade han att äntligen få komma till sin egentliga uppgift. Han hade dock åtagit sig att lämna bilder från kriget.

Det yppade sig tillfälle att få följa med en ammunitionstransport uppför Ganges

Bild 9. På stranden av Ganges.

Akvarell i färgfattigt brungrått och blåckblått med en lätt grön insättning i marken. Gamarna, som kretsas kring liket, kallades av de engelska soldaterna "adjutants".

till Benares i juli — anteckningarna äro icke daterade, och det är därför svårt att i detalj följa resan — och på en liten flat flodångare med lastpråmar i släptåg gav sig målaren äntligen iväg tillsammans med ett dussin officerare och tre damer, en ganska farlig färd icke bara tack vare de ännu kringströvande upproriska trupperna, utan också genom översvämningen under regntiden, som gjorde att man fick gå mycket försiktigt fram. Resan gick under tre veckor långsamt mellan de sankt, enformiga stränderna; med en gördel mot koleran, en tjock turban mot solstyggn och ett par revolverar mot seapoys sitter den livlige resenären och försöker intala sig den egenskap han mest av alla saknade, den orientaliska ron. Krokodiler "med trilsk uppsyn" passera, och snart börja lik i mängder flyta nedför floden. Man tröstar sig med whisky, och en ung husarlöjtnant får delirium tremens.

Framkommen till Benares fick målaren en bungalow i en lummig plantering, och nu börjar han på allvar att teckna bilder av soldater, engelska elefantberidna piketer (pl. 32) och de infödda soldaterna, vilkas pittoreska utseenden återges i en mängd blad, de högväxta perserliknande sikherna från Afghanistan och Punjab och de små mongolaktiga ghoorkas från Nepaul. De flesta av dessa typskildringar, som utgöra en av de rikaste grupperna i samlingen, äro säkerligen tillkomna här. Benares, den urgamla heliga staden, ett slags indiskt Rom, fullt av pagoder, tempel,

Bild 10. Sikh-soldater.

Sepiateckning med blågrå akvarellton.

kloster, minareter och kupoler, tilltalar honom, och han gör ensliga poetiska promenader. Någon gång kommer det in i hans teckningar en fläkt av romantikens sagoaktiga Indialand, dit man kommer "auf Flügeln des Gesanges", och man skulle nästan vara böjd att hänföra dessa till de två månaderna i Benares (bild 1).

Alldeles säkert är det här som en annan grupp av akvareller

kommit till, ormtjusarna (s. 33), pittoreska typer, vilkas kuriösa livsuppgift också glatt det klarögda barnasinne, han alltjämt har kvar ogrumlat. Fakirerna däremot betraktar han med betydande ovilja — smutsiga och skenheliga, som han kallar dem. Men allra helst tecknar han barnen, mjuka, förtjusande varelser med smeksamma rörelser.

I september blev det på allvar tal om krig, och den fredlige målaren fick äntligen lukta krutrök. Lord Clyde hade planerat ett sista fälttåg, i Oudh, där seapoys ännu hade makten, och den engelska huvudstyrkan var sammandragen i det befästa Allahabad, längre uppåt Ganges. Den 30 september gav han sig iväg i sin resvagn och kom fram efter många besvärligheter, blev installerad i ett slags mellanting mellan barack och hotell och som vanligt obeskrivligt vänligt mottagen av höga vederbörande. Den ende civile jämte honom var William Russell, vilken egendomligt nog icke nämner sin kollega med ritstiftet i sina anteckningar annat än som en "admirable" tecknare. Krigets allvar kommer honom nu närmare inpå livet, och anteckningarna berätta om bestialiska grymheter, som skulle medfört betydande bestraffningar under världskriget. Han rör dock med mycket lätt hand vid detta, intet

kunde passa hans psyke mindre. Och nu är regntiden över, vädret börjar bli gudomligt vackert, och målarögat är en förunderlig talisman. ”Jag stod ju mitt i den praktfulla, klara indiska hösten, omgiven av gröna blomsterfält och lum-miga träd, ibland levnadslustiga männi-skor, ryttare med granna turbaner och skarpa tulwarer, elefanter, kameler, ox-drifter, kanonvagnar, markattor och buffeloxar. Tavlan visade väl även so-tiga och brända bungalows och nya gal-gar, men det gjorde nu landskapet en-dast mera historiskt. Och färgrikt var det överallt och livligt.”

Förberedelserna för det stora även-tyret gå med lust och fart. Han skaffar sig ett tält, fodrat med storrosigt kattun, och hyggliga bekvämligheter för att vara i fält, nio tjänare med olika spe-cialiteter att sköta, två kameler, — en hel karavan, för vilken Carati är övermar-skalk. Russell hade en likadan.

Klockan 5 på morgonen den 9 november blir det liv i lägret, tälten packas ner, bagaget lastas och under ett sällsamt stim ordnas marschkolonnen. Skildringarna i akvarell från de långa dagsmarscherna och lägersläendet äro det intensivaste Lund-gren åstadkommit. Om han i Spanien älskat det pittoreska ziguenar-slöddret, hade han här funnit något som vida överträffade vad han drömt. Det brokiga kavalleriet, trossen med dess mäktiga buffelforor och dessa ”army stragglers”, löst folk som följde med tåget, gävo hans penna och penslar fullt upp att göra, och i de blad, som han utförde på en på sadeln särskilt anbragt ställning, är han av omständigheter-nas tvång mera impressionistisk snabbmålare än någonsin — och detta till en oskatt-bar fördel för hans konst.

Man skulle först angripa rajahn av Amethi i hans befästa läger, men när det tunga artilleriet började dåna, drog denne sig tillbaka, och hela fälttåget blev ett enda snabbt och hårt förföljande. Vad målaren uppfattade av de strategiska opera-

Bild 11. Sikh-soldater.
Sepiateckning med blågrå akvarellton.

tionerna var nog icke mycket, men så mycket mera intensivt brände sig det storslagna sceneriet vid flodövergångarna, den vilda oredan bland trängens buffelforor och framför allt de scener av elände, som han såg utspelas utefter hela tåget, fast i hans näthinnor. När han ser röken stiga från de brända byarna (pl. 41), ser sårade seapoys vrida sig i dödskamp och de svältande och hemlösa kvinnorna och barnen släpa sig fram utefter vägarna, får han en kväljande känsla, men samtidigt fångar han i ett slags furia alla de mäktiga rörelsemotiv, som rullas upp för honom. Han har en gång som ung i Paris skrivit att "den delen i mig, som är målare, brottas med den mänskliga delen". Det fick han uppleva här i intensivare grad; det är väl att målaren utgick obese grad och styrkt av kampen ur den striden. Ett par gånger råkade han komma bort från de sina, och det blir en äventyrsromans spänning i anteckningarna om hur han ensam irrar omkring i det brända och förstörda landskapet. Men när kvällarna komma och klubborna dånat mot tältpinarna, äter man middag i lugn och ro och gör visiter — man är väl engelsmän — och skottarnas säckpipor spela "Home, sweet home" och "Annie-Laurie" i den doftfyllda månskensnatten.

En enda gång kommer han med in i en träffning, vid Doondiakera mitt i djungeln vid Ganges, den 24 november. Han rycks med i tétén av ett kavallerianfall, "dragoner och indiska ryttareskaror rusade förbi i sträck i rök och solsken, allt var i hög grad livande, och ofrivilligt drogs man framåt, som om det hade varit en jakt." Men efter striden dröjer han beklämd tillsammans med Russell bland de sårade, bilderna av dem förfölja honom som en skräcksyn, och det är som om det stode ett svart spöke mitt i solljuset för honom. Men lord Clyde rider förbi och stannar belåtet och pratar: "You don't understand much of this work, I suppose, but I can assure you it has been really beautiful — everything done at its proper time — just like a clockwork".

Men målaren rider vid solnedgången bort på en skräpig bakgård, och där finner han en ung, vacker seapoy, halft krossad av en kanonkula. Han har sett sådant förut, men nu stannar han, förhäxad, plågad av sin hjälplöshet att inte ens kunna skjuta en revolverkula genom huvudet på den sårade ynglingen, som tigger om hjälp. Det kommer här en enda gång i de spirituella anteckningarna in en ton av dov förtvivlan, den veke människovännens skräck inför det ohyggliga och inför den kallsinnighet, med vilken hans medmänniskor betrakta eländet. — "Like a clockwork!" — Det är på sitt sätt det märkligaste stället i hela "En målares anteckningar".

Bild 12. Utsikt från Lucknow med residenset till vänster.
Akvarellerad blyertsteckning på brunrosa papper.

Fyra dagar senare nådde man Lucknow, staden med de gamla palatsen, som kort förut varit skådeplatsen för de värsta grymheterna under upproret. Han, som förr med stor finess sökt tolka skönheten i gamla spanska byggnader, gör nu luftiga och utsökta skisser av det plundrade Kaiserbagh och fina snapshots av de förstörda husen i staden. Resan har varit en hård träning, men nyttig; den har lärt honom att behärska penseln som ett snabbt uttrycksmedel, så som den är för de främsta. Och som en mild slutakt efter det korta fälttåget fick han nu uppleva en gammaldags stor indisk fest. En av de mera kloka och politiskt melerade av de indiska ledarne, Maun Singh, som togs till nåder av engelsmännen, ordnade till lord Clydes ära en "nautch" i sitt palats med en i eminentaste mening bengalisk belysning och dans av de skönaste bajadärer. Att dessa bajadärer satte ett outplånligt minne i den hyperboreiske konstnärens själ, känner man i hans senare ofta upprepade bilder av dem på ett mycket vackert sätt. (S. 24, pl. 8.)

Då fälttåget nu praktiskt taget var slut och ett tillfälle yppade sig för konstnären att med sina packar av akvareller och teckningar fara tillbaka till Calcutta, tog han

tillfället i flykten. En engelsk officer, som hade allt ordnat för hemresan, råkade ut för en olyckshändelse, och "Mr. Londgren" fick ta hans plats. Resan tillbaka gick över Cawnpore med dess hemska minnen från massakrerna. Staden tycktes ännu med sina spår av brand och härjning liksom höljd i sorgflor. Man har en känsla av att målaren fått nog och längtade hem.

Men Indien hade ännu en liten prövning kvar för honom, som på sitt vanliga sorglösa sätt undgått alla faror och med gammaldags fromhet viskat: "Fräls oss ifrån ondo". När resvagnen mitt i mörka natten lämnat Cawnpore och den hemvändande resenären slumrat in i sällskap med revolvern och sabeln, vaknade han plötsligt med en känsla som om han fått ett slag i huvudet med en hammare. Vagnen hade gjort en kullerbytta och rullat utför ett bråddjup, allt var skrik och kaos, den gode Egron blödde ur ett djupt sår i pannan och kunde ingenting annat göra än sticka in fingrarna för att känna efter om det fanns någonting kvar av hjärnan och därefter konstatera, att "detta var en ledsam affär". Hans på sätt och vis avhållne tjänare låg till synes livlös, hästarna voro hopplöst förlorade, och helt lugnt fick han invänta soluppgången, då han fann att ansiktets utseende genomgått många löjliga förändringar i form och färg, som han skrattade tappert åt i sin rakspegel. En oxvagn kom förbi, på väg tillbaka till Cawnpore, och de förolyckade fingo följa med och få den vård som stod till buds. Egron Lundgren skildrar med ett slags heroisk munterhet denna ruskiga tilldragelse, det är som om han haft en känsla av att han med lätt blick och lätt hand passerat förbi så många ohyggligheter, att han inte har rätt att ta ödet på allvar, när det drabbar honom själv. Men han glömmer inte heller att i förbigående, "träffad av en mild och kärleksfull varning från dödens majestätlige och allvarsamme engel", sända ett rörande tack till den Gudsader, som han lärt sig att bedja till i barnkammaren vid Packartorget.

Medan de förolyckade räddades på bästa möjliga sätt med de primitiva medel som stodo till buds, låg foran med bagaget kvar på olycksplatsen, fullkomligt till pris för var man i det oordnade Indien, och i bagaget hela det konstnärliga resultatet av resan. Alltsamman räddades emellertid, och färden till Calcutta gick nästa gång utan svårigheter för den blesserade resenären och hans khitmutgar. Det enda tråkiga var att man överallt höll konstnären "för en sårad Hector eller Akilles och beklagade mig nästan, när man fick höra att det blott var en stjälpande vagn, som jag hade att tacka för mina blesyrer".

Ångaren "Candia" går en dag i början av februari 1859 från Calcutta med Egron Lundgren och hans indiska akvareller ombord, relativt välbehållna efter alla faror

och strapatser. En fridfull afton sjunker den sista strimman av Bengalen under horisonten, och det är som om resenären vaknar ur en dröm och sitter och räknar sitt hjärtas tick-tack i takt till ångmaskinens pistongslag. Han har härdats på resan som konstnär, och nu föres han tillbaka till det mondäna europeiska konstnärsliv, som han kommit in i, men han har blivit tankfullare och mognare. Han har mött fador, som han aldrig på allvar drömt om, han har sett en skönhet skymta, som icke många europeiska konstnärer vid denna tid berusats av. Det är en intensiv, orolig och innehållsrik episod i hans liv, som sjunker under horisonten med det indiska landet. "Ombord på vår farkost sjöng emellertid livet sin gamla vaggvisa om guldskor att dansa i och en guldkappa att pråla i, om lekar och lustbarheter bland rosor och druvor." Till det livet vände Egron Lundgren tillbaka som en härdad man, vars ögon sett och lärt mycket.

Bild 13. En liten hinduflicka.

Akvarellskiss.

Bild 14. Tre indiska gracer.
Pennteckning med lavyr på grått papper.

III

Då det icke är möjligt att genomgående ordna bilderna efter tillkomsttid, torde det vara bäst att betrakta dem i grupper, som någotsånär höra samman och ha en viss relation till resans förlopp. I en revy bruka de förnämsta agerande personerna ibland passera revy i början — och man skulle ju nästan vara böjd att betrakta dessa akvareller som ett stort utstyrselstycke. — Det är för övrigt eget att tänka sig, att de för Indiens vidkommande väl numera ha ett historiskt etnografiskt intresse, ungefär som Sandbergs och Wallanders kullor från Dalarne och Vingåker för oss . . .

Den förnämaste är ovedersägligen den unge namnlöse prinsen på pl. 1. Med ett oändligt melankoliskt uttryck i det vackra ansiktet står han som en representant för det kontemplativa, aristokratiska hos folket, som kämpade mot den merkantila och militära övermakten. Mera av otillgänglig österländsk förslagen-

het finns det i konungens av Oudh (pl. 2) i skifferblått och brunt skiftande ansikte; han ansågs inte riktigt pålitlig av engelsmännen och hölls i säkert förvar i Calcutta. I sin färgrika dräkt har han ett tycke av orientalisk polykrom keramik och har synbarligen roat konstnären mycket liksom andra sådana förnäma fångar (pl. 3). Roligast har Egron emellertid haft åt den egendomliga kinesiske guvernören Yeh (pl. 4), en av de första exotiska ståndspersoner han träffade på och sannerligen en gåtfull fågel för en europé. Han berättar själv om denne:

”Han var en storväxt, fetlagd man, emellan femtio och sextio år gammal, klädd i hvit flanellekskaftan, svarta, trubbiga klädesskor med tjocka, hvita bomullssulor; hufvudet var rakadt, och endast den långa hårpiskan lemnad, så att det nästan såg ut som ett mycket stort päron med stjälk. Jag märkte också, att naglarne på hans fingrar voro långa och spetsiga som skrifpenor. Han hade ett fryntligt ansigte, och mot mig var han särdeles artig, kruserlig och förekommande — en riktig hederspascha, som mig tycktes, och ingen förnekade, att det ju var en utmärkt man i sin sort, ehuru han sjelf icke heller nekade till, att han under rebellionen i sitt fädernesland sett sig tvungen att låta hugga af omkring 80,000 uppstudsiga hufvuden, en coup d'état, som han lærer hafva organiserat på ett riktigt grandios sätt. Han lærer också gerna vilja liksom skryta litet med, att han stälde till det så billigt, och att han dermed skaffade sysselsättning åt en mängd respektabelt folk, som gjorde det för en jämförelsevis låg dagspenning. Den hänsöfnings qvarlåtenskap åtog han sig sjelf besväret att tills vidare administrera, och det glunkas om, att han på det sättet hade samlat sig en rätt snygg förmögenhet. Innan han gaf upp Canton och lemnade sig sjelf i sticket, lærer han lyckats att på något listigt sätt smuggla ut fru Yeh på någon främmande lycksalighetens ö midt i vilda hafvet, i förutseende af att hans majestät kejsaren i Peking måhända för ro skull torde kunna få benägenhet att med henne på något kitsligt och afskyvärdt sätt förfara: med vanlig kinesisk delikatess pressa henne som en gurka eller såga henne emellan lackerade bräden, ty han medgifver gerna, att kinesen är uppfinningsrik, när han blir ilsken.

Jag besökte denne herre flera gånger och blef af honom städse emottagen med utsökt artighet, åtminstone uttydde jag så hans beredvilliga ansträngningar att ibland, för att tjena mig i min målning, låta bli att nicka som en porslinsdocka. För öfrigt hade vi ingen särdeles intressant konversation; det var emellertid eget nog att, medan jag satt och målade, guvernören merendels åstundade, att hans engelske tolk skulle läsa högt för honom ur ”Times”, öfversättande nyheterna på kinesiska språket. Helst lyssnade han då till debatterna i underhuset, och ibland när mr Alabaster läste: lord Palmerston ”king pang ping”, eller mr Roebuck ”tung ting”, kunde han bli så ursinnig, att han stod upp och stampade med fötterna, eller ock skrattade han så öppenhetigt, att jag kunnat teckna af till och med hans svarta oxeltänder, i fall det lönat mödan. Stackars statsfånge, han tycktes öfver hufvud ändock hafva olidligt tråkigt.”¹

Det förekommer också några förnäma indiska kvinnor, men männen äro mera tuppaktigt praktfulla. Där är en furstinna från Oudh (pl. 5), som har en omisskännelig indisk raskaraktär men samtidigt något tidstypiskt av ”early Victorian”, något gammaldags tantaktigt, medan en annan leende högättad kvinna (pl. 6)

¹ Guvernören Yeh afled icke lång tid derefter, och hans död tillskrefs det hastiga afbrottet från en snart sagdt feberaktig verksamhet till fullkomlig sysslolöshet.

i sitt mjuka behag har något som erinrar om de orientaliska kvinnodygderna lydnad och vällustighet.

Dessa porträtt ha ett betydligt större intresse än de litet torra engelska officersporträtten, men det roligaste bland de indiska akvarellerna är dock de så att säga rörliga bilderna. Borta från all europeisk konvention iakttar målarögat det brokiga vimlet, genom vilket han till sin barnsliga förtjusning gungas fram i lättjans fordon, palankinen (pl. 7).

”Man skall taga seden der man kommer”, skriver han, ”och jag trodde mig därför böra lägga bort ovanan att gå till fots. Jag lät vanligtvis bära mig i en palankin eller ”palki”, såsom det heter på hindustanska. En sådan palki liknar en aflång, mörkgrön trälår; den hänger på en stång och bäres af fyra svarta coolees eller kahars, två framför och två bakefter. Man kryper in i densamma genom en öppning på sidan och lägger sig rätt bekvämt på en madrass med hufvudkudde; invändigt finnas äfven hyllor till begagnande i händelse af behof.”

Behagligt och lätt iakttar han från sin palki de nya typer, som möta honom, mera fulländade som mänsklig skulptur än hans gamla vänner italienskorna och spanjorskorna.

Sin indiska Afrodite — icke grym som den indiska kärleksgudinnan — finner han i en bajadär på Maun Singhs ”nautch” i Lucknow; han har ägnat henne en av sina mest betagande och graciösa akvareller, som han sedan repeterat flera gånger till publikens behag (pl. 8). Så här beskriver han dansen:

”Inne i palatsets salar hade emellertid dansen börjat, det vill säga icke den villervallande europeiska gymnastiken af smalbenta, svartfrackade herrar med barhalsade fruntimmer, utan ett slags konsert, utförd af bajaderer (Nautch girls) till ögonfägnad och förlustelse för gästerna. Dessa satte sig i en halfcirkel, somliga på stolar, andra på kuddar med benen i kors, hvarefter framför dem på golfmattan utbreddes en glänsande hvit damastbordduk. Det fanns fullt upp af ljus och lampetter i rummet, men icke desto mindre framträdde på hvardera sidan om den hvita duken en halfnaken, brun indier, hållande i handen en brinnande och rykande fackla, som han då och då friskade upp med terpentin ur en bleckflaska med lång och smal pip (pl. 9). Emellan dessa karlar springer nu bajaderen fram på sina bara, små fötter, insvept i en genomskinlig slöja och med från midjan nedhängande långa, fina silkesdraperier, som släpa i ymniga fållar rundt omkring fötterna. Tyget i klädningen är af lysande färg och liksom slöjan öfverströdt med guld och silfverstickningar, bårderna äro fullsatta med dyrbara perlor och ädelstenar. Bröstit och axlarna äro inklämda i en trång tyllspens, öfversållad med små mjölkhvita perlor, halsen och äfven armarne bära blixtrande rubinsmycken, och när hon listigt och liksom förstulet en eller annan gång låter foten med vaden skymta fram, synes en guldring omkring smalbenet. Hon har ringar i öronen, och håret är uppstruket och hopflätadt öfver hjässan samt framtill prydt med ett briljant ornament af rosenstenar och silfver, föreställande två upprättstående fiskar, som kyssas. Hela pannan är skymd af ett stort blixtrande diamantsmycke, som dock nästan öfverstrålas af elden, som brinner i flickans ögon. När man efter sådana allvarsamma betraktelser blickar omkring sig, ser man alla ansigten liksom fernissade med välbehagets småleende, och om jag hade en poetisk ådra, fiskrik på bilder, skulle jag för-

söka knipa en, som kunde riktigt sprattla, för att beskrifva scenen. Bakom bajaderen stå, såsom ett pianoforte på mahognyfötter, tre eller fyra musikanter i kulörta bomullsjackor och hvita turbaner, med sjalar löst lindade omkring lifvet och i dessa instuckna gitarrbeslägtade, långhalsade träinstrumenter, somliga med två och andra med tre strängar, hvilka spelas med stråke (pl. 9 är en direkt illustration till denna beskrivning). Dansösen går under tiden med lätta pantersteg fram och tillbaka på sin hvita duk, himlar sig och blundar, smacker med läpparne, sjunger strofer på en sömnig vaggvis-melodi, sveper ut sig ur slöjan, sträcker armarne och vrider sig som ormen i paradiset, till dess hennes glanspunkt är öfver, och en annan flicka, smidigare än den förra, mera sprittande och slingrig och som kan rodna när hon vill, tager hennes plats och vajar fram och tillbaka i sin tur som en luftig fjäder, så genomskinlig som en fantom."

Dessa indiska danserskor ha nu för en tid tagit den gamle ungarlens försvarslösa hjärta fångat, och för dem glömmet han sina trånsjuka engelska officersfruar. En av de vackraste teckningarna (pl. 11) visar emellertid en europeisk dam i, som målaren anmärker, ovanligt djup negligé, omfläktad av ett par små kattaktigt mjuka indiska flickor, och med alla slags förfriskningar vid bädden. Man tycker nästan det är hjärtlöst, när Egerton skriver:

"Det var säkerligen särdeles intressant att hafva läskande bananas och söta mangosiner på stora silfverfat, syskrin af siamesiskt elffenben och liggstolar af doftande sandelträ; men likväl, om det funnits någon papegoja, hade hon helt visst dagen i ända icke talat annat än "ack, ack!" eller "o ve, o ve!" — och punkah'n, som svängdes långsamt fram och tillbaka under taket, fläktade endast liksom en tung parfym af vallmo på ögonlocken. Nog var det ibland ömmande att nödgas vara åsyna vittne till en sådan sakernas ställning, men icke var jag någon vandrande riddare, som bundit sig med någon helig ed att försöka roa alla jungfrur, enkor och faderlösa i Hindostan."

Men med värme och betagenhet skildrar han den sysslolösa engelska ladyns färgade medsystrar i den indiska middagslättjan (pl. 12, 13). Det blir små varma färgpoem med en mjuk och het fläkt av Shelleys Indiska serenad, och även de enkla, direkta studierna efter indiska flickor ha något ömt och omedelbart inspirerat, i vilket av sina många maner han tecknar dem, kraftiga snabbskisser med bred rörpenna (pl. 14), eller en hel rad av skissboksteckningar med en lätt pålagd färg, spröd, lysande och genomskinlig som luktärters (pl. 15—19). Det finns en obeskrivlig charme i dessa blad, som förena den romantiska Indiadrömmen från 1800-talets mitt med en intensiv äkthet i den konstnärliga synen. Dessa modeller ha också roat målaren obeskrivligt. Han skildrar i anteckningarna från Barakpore, hur hans

"värdfolk understundom besöktes af pittoreska infödingar, dem jag då och då kunde få teckna af i min ritbok. Ibland andra var det en ung indisk flicka i en vacker kostym, som lät öfvertala sig att ordentligt komma och sitta för mig, så att jag blef i tillfälle att från henne göra åtskilliga målade studier. Hennes storväxta och särdeles välformade person var mycket omsorgsfullt insvept i en vit slöja med många veck och fallar, som likväl var så tunn, att man kunde skönja, att den omhöljde liksom en

Bild 15. Bondflicka lagar durrah.

Pennteckning och akvarell på grått papper.

Venus af brons. Hon begagnade ingen annan underklädnad än mycket vida byxor, räckande ända ner till hennes vackra bruna fötter, och omkring bröst och axlar hade hon endast ett slags nätverk af broderad tyll. Slöjan svepte hon omkring ansigtet, så att knappt ett af ögonen syntes.

Till slut öfvertalades hon likväl att låta mig få se hennes ansigte, men hon tycktes dervid känna djup blygsel, och rodnaden spred sig öfver kinderna ända upp i pannan. Hennes ansigte var verkligen mycket vackert, ehuru hon som prydnad bar en stor guldring i näsan och dessutom på ena sidan en liten turkosknapp genom näsvingen. Det var besynnerligt att se huru, när hon i början halft på skämt gjorde sig obevlig och vecklade snibbarna af slöjan med båda händerna framför mun och haka, det dervid alls icke bekymrade henne, att så mycket annat lades i öppen dager, under det att hon vred och sträckte sig af ren blygsamhet.”

Det var lätt för den varmblodige konstnären att — till eftervärldens glädje — dröja sig kvar inför dessa modeller.

”Men”, erinrar han sig, ”jag hade ju kommit hit för att hålla ett öga på kriget”, och efter hörsägner fantiserar han ihop bilder av skräckscenerna under massakern i Cawnpore (pl. 20), något som knappast ligger för hans lynne, och börjar att under vistelsen i Benares teckna fångna seapoys (pl. 21). ”De voro stora, starka, vackra karlar, mörka och halvnakna, med dubbla järnkedjor och bultar om benen — en sorgelig syn. En av dem var dömd att hängas dagen därefter.”

Och det ligger en skrämmande intensitet — en fläkt av Goya — i de båda människotrasor, som han målat sovande i fångelset (pl. 22). Sikh-soldaterna målar han

med stort intresse för de ståtliga typerna, så helt nya för honom (pl. 23—30), och han beskriver dem ofta:

”Sikherna äro högväxta och hafva ett judiskt-persiskt utseende. De äro också från Afghanistan och Punjab, det nordvestliga gränslandet mot Persien. De hafva visat sig vara mycket tappra fiender, hvilka engelsmännen haft stor svårighet att besegra. Nu äro de deremot mycket pålitliga och stridbara trupper i den engelsk-indiska armeen, der de utmärka sig såsom våghalsiga och säkra ryttare. De bära på hufvudet ofantliga turbaner, somliga till och med två eller tre stora sammanvridna scharlar, samt lära aldrig klippa håret, hvilket, insmordt med härsket smör och sur mjölk, sprider en vidrig lukt. De hafva ofta halsband af fyrkantiga guldbitar och guldmynt, äfvensom i öronen stora guldringar, ibland fyra tum i diameter.”

I full parad och beridna bli sikherna till praktfulla sagokrigare. Han berättar från Benares:

”En dag hade jag stämt möte med en af de förnämsta sikherna, Soorut Sing, som lofvat att komma till mig i full gala för att blifva afmålad. Han kom också ganska riktigt, ridande på en ståtlig häst med sadel och schabrak af blått sammet, rikt broderadt med silfver och guld. Turbanen var citrongul, tuniken vit, men full af purpurgäng, tofsar och guldtrensar; sabelbaljan var öfverklädd med rött sammet, och i bältet voro stora, silfverbeslagna pistoler instuckna.

Af detta följe tecknade jag, utom Soorut sjelf, äfven fem andra karlar, ståtliga krigare med svarta skägg, stora guldringar i öronen, röda långscharlar hängande öfver skuldrorna, besynnerliga halsband af blänkande guldmynt, för öfrigt hvitklädda och med stora granna turbaner, uppnästa, spetsiga skor och skarpa sablar, som säkert hade varit flitigt nyttjade, och som tycktes vara fullt vakna i sina baljor.”

I lysande, lätta och eleganta skisser har han bevarat sådana intryck (pl. 26, 27).

När han får tid och värmen och krafterna tillåta, gör han en genretavla med dessa figurer som modeller. I Lucknow, där jakten efter dyrbart krigsbyte var så givande, har han målat ett par vilda gossar, som hos den skarpsynte juveleraren försöka att sälja stulna diamanter (pl. 29). Hela akvarellen med det gnistrande vita solljuset och de skarpa färgerna har fått en glans av ädelstenar; det är något av svensk Delacroix i detta blad. Han har också utfört en replik av akvarellen, som nu finnes i Nationalmuseum.

Under lägerlivet blir han alltmer förtrogen med sikhsoldaterna och skildrar dem i många snabba och koloristiskt praktfulla annotationer (pl. 30, 44—46). De få med den helt måleriska hållningen och de klara saftiga färgfläckarna ett lustigt tycke av stilleben, av läckra holländska fruktstycken. ”Den ögats glädje, Österlandet skänker” har konstnären i rikt mått anammat i dessa bilder av ett brokigt soldatslödder.

Vad som naturligtvis roade honom särskilt och som han målat flera gånger var de elefantberidna soldatpiketerna, som skulle tjänstgöra som för- och sidopatruller. Han fick i lugn och ro studera dem i Benares (pl. 31):

”Jag hade gjort visit hos öfverste Robertson, som tog emot mig obeskrifligt vänligt och förekommande; han blef mig äfven sedan till stor hjälp i många afseenden. Öfversten var nu så artig att tillbjuda mig att få disponera en elefant för ’utflykter’ i trakten, men till en början fann jag mitt åkdon beqvämare. Emellertid arrangerade han så, att jag efter min önskan skulle få teckna en piket soldater sittande på en elefant, och några karlar blefvo verkligen kommenderade att på det sättet beridna möta mig på öfverdomaren mr Beechers gård. Soldaterna tillhörde 5:te regementet och voro klädda i hvita linneuniformer, sablar och gevär.”

Under större delen av den indiska resan kände sig Egron Lundgren väl som vanlig turist, sorglöst flackande från plats till plats och målande vad som passade hans temperament med undantag för vissa hågkomster om vad han anständigtvis borde lämna åt sina arbetsgivare, soldatbilder, porträtt och dylikt. Men när han kommer upp till lägret i Allahabad och närmare inpå kriget, skärps och intensifieras hans konstnärliga iakttagelse. Det är något helt nytt för honom att vara med i det stora äventyret.

Visserligen går allting i det stora hela med engelsk flegma och organisation, den första bilden från fältlägret skildrar en truppevy med samma prydliga ordentlighet, med vilken han tidigare åt drottningen målat en sådan i Hyde Park (pl. 32):

”Öfvergeneralen lord Clyde med stab var också der i sällskap med lord Canning, som red på en svart häst och var civilt klädd, med vanlig rund hatt på hufvudet. Lady Canning satt i sitt equipage. Sikh-rytteriet, ett slags lancierer, hade ett vildt och morskt utseende, stora svarta skägg, röda turbaner, skarpa krokiga sablar och höga ryttnarstöflar.”

Men han fick lära sig att hinna med i större hastigheter. Dagsmarscherna gå undan, tälten slås och tagas ned (pl. 33), och han är ständigt till häst med sin akvarellåda på sadelknappen, tecknande och annoterande färger, och om kvällarna sitter han och plottrar vidare ur minnet. Det vittnar gott om äktheten i hans intensiva målartemperament att han växer med uppgiften. Han är nu ett par månader en verklig ”flying correspondent” med penseln, antingen han i têtén ser lord Clyde med stab trava förbi eller dröjer i trossen, där buffelvagnarna digna och skramla under lådor med konserver och tunnor med Alsops öl (pl. 34).

Till några av sina allra sublimaste rörelsestudier har han inspirerats vid åsynen av trängkolonnernas framfärd i oländig mark och över floderna (pl. 35—38). Man riktigt tycker sig höra oväsendet av elefantdrivarnes rop, bufflarnas bölande och de tunga hjulens knarkande i dessa på mäktiga kontraster uppbyggda lavyrer. Och ett slags grotesk storhet har skildringen av en elefants död under marschen (pl. 39). Anders Österling har i en dikt fångat det oerhörda intrycket av en sådan händelse:

*"Vad väldigt fall, när djunglernas koloss
med hissad snabel blåste dödstrumpeten
och i en vånda, ofattbar för oss,
likt en ruin sjönk ned i tidlösheten."*

Målaren-tecknaren ser mera sakligt refererande på skådespelet:

"Snabeln var kraftlös och orörlig, ögonen blinkade ännu då och då med stor möda, gapet var öppet, men ingen andedräkt märkbar, lifvet var stadt på utvandring men hade ännu icke helt och hållet lemnat den kolossala kroppen. Arfvingarne hade emellertid icke låtit vänta på sig — en svärm svarta korpar och kråkor ..."

Om Lundgren under denna tvungna snabbteckning på hästryggen driver sitt mästskap med pennan till sin höjdpunkt, så har han inte heller blundat för färgintrycken. Det står en smältande glöd av solljus kring akvarellerna från Oudh. De kunna genom motiven och den litet gammaldags tidsstämningen erinra oss om Henrik Ankarcronas målningar från Nordafrika — fast avståndet är stort! —; det finns dock något annat hos Lundgren, det som ett känsligt målaröga och en vaken hjärna fattar, en klarhet i färgen och en stämning av något sagoaktigt förhistoriskt nomadfolks öden, som han söker fånga i ord:

"Men när tåget åter satte sig i gång, var det som en levande freskomålning, påminnande om Israels barn bland filisteer, ammoniter och jebusiter. Marsch, marsch hela dagen i ända, till dess man mot aftonen hinner fram till en ny lägerplats, på hvilken redan den stora engelska flaggan utmärker stället för högkvarteret. Ett par timmar derefter anländer trossen, kamelerna med tälten o. s. v., och lägret växer då upp igen som med ett trollslag och står snart i full blomma."

Särskilt stark tyckes mig denna österländska stämning av fjärran rum och tid i bilderna av hur ett vadställe passeras under glödande sol (pl. 42, 43) eller av kamelryttaren i den öppna, soldränkta terrängen (pl. 40). Sådant har senare målats ända till leda, men dessa blad ha den primära upplevelsens tjusning.

Om kvällarna, när tälten ordnats i gator och de färgade betjänarna hålla på med att laga kvällsvarden, har målaren bättre tid att utarbeta sina intryck. Det finns också många lägerbilder med en intensiv stämning, något zigenaraktigt brokigt, som måste tilltalat honom lika mycket som livet bland Sevillas gitarnas gjort förr (pl. 44—47).

Men det är mitt i det vildaste tumultet som han gör sin allra största tour de force som rörelseskildrare. Det är när han kommit farligt långt fram i têtén, antagligen vid Doondiakera, som han med frenetisk fart fäster intrycket av sikernas chock på papperet (pl. 49). I anteckningarna heter det:

”Dragoner och indiska ryttareskaror rusade förbi i sträck med glittrande sablar i rök och solsken. Allt var i hög grad lifvande, och ofrivilligt drogs man framåt, som om det hade varit en jagt. En stor fältherre är värd beundran, men det är ingen konst att vara hjelte. Faran endast ökar nöjet. Om ovissheten att vinna eller förlora penningar kan lifva spelaren, huru mycket mer vaket blir ej intresset, när lifvet är i fråga. Och nu var det derjemte intet tvifvel om, att vi framträngde steg efter steg, och det märktes snart att vi förföljde flyende. I galopp störtade därför äfven jag framåt midt i strömmen af kanonvagnar och soldater, svarta, krutbrända, smutsiga hopar af folk till häst och till fots, bland hårar med sårade, bland musikanter och tross. Öfver backiga och djupa hålvägar, i ett moln af dam och rök, i trängsel af sikhs med krokiga sablar, bland sparkande kameler och lösa artillerihästar gick min ridt i flygande fart öfver stock och sten.”

Om sikherna heter det vidare:

”De visade sig vara särdeles väl öfvade ryttare, och när de gjorde sina charger och rusade fram i sporrstreck, upphäufde de alltid ett högljudt, vildt och ihållande härskri. Jag tecknade den brokiga taflan så godt jag i hastigheten kunde hinna.”

Och man kan ju säga att det gick bra i betraktande av hastigheten, ty en mera levande rörelsestudie får man leta efter i svensk konst.

Det finns en annan mindre studie från samma tillfälle med en intensiv hastighet i rörelsen, från de engelska truppernas förföljande av de slagna seapoys (pl. 50).

Under slaget och tumultet gläds han som en jägare, men när han efteråt tillsammans med Russell går och betraktar slagfältets elände, tar medkänslan överhanden (s. 18). Han har tecknat några av de massakrerade seapoys (pl. 51) och han skriver om synen med nakna, torftiga ord, under vilka man tycker sig känna lidandet:

”Det var grufligt att se dessa nästan nakna blodiga lik liggande i hettan, somliga med förfärliga sabelhugg, nästan skiljande hufvudet från kroppen, andra med hugg som gått in genom ögonen och öppnat hufvudskålen, så att hjernan låg bar i solskenet. Här sågs en ännu vrida sig, en annan hade ett rysligt dödshugg bak i nacken och hade strött rundt omkring sig papperslappar, fullskrifna med hindu-skrift. Jag hade stigit af hästen, som jag ledde efter mig, och gick med mr William Russell och betraktade all denna sorgliga ynklighet af halfnakna jemmerliga kroppar, som ännu vältrade sig i blodiga och brända klädtrasor. — En syn af ousägligt elände.”

Och i ett torrt, energiskt snapshot fångar han en bild av hur de sårade få den första primitiva vården i något som kallas ett fältlasarett (pl. 52).

Vi minnas att det var ungefär vid samma tid som Röda korset bildades.

Efter fälttågets strapatser komma några bilder från Lucknow, dels arkitektur (pl. 77—80), dels små ögonblicksbilder från husen och murarna, som härjats av kriget (pl. 53, 54). En av de allra kraftigaste och ståtligaste skisserna i akvarell skildrar soldaterna, som gräva efter skatter i ett förstört tempel (pl. 55). Den uppgrävda gudabilden glimmar som guld. Men dessa skatter blevo för den på klassisk europeisk konst från ungdomen inställde konstnären alltjämt fördolda i konstnär-

lig mening; när han talar om gammal indisk konst är det med förvåning antingen över det minutiösa utförandet eller över den egendomliga föreställningsvärlden.

Möjligen gjordes redan under fälttåget den enda komposition från Indien, som senare blivit utförd i större format i olja, "Spionen förhöres" (Nationalmuseum). Det blir en arrangerad tablå, som icke har omedelbarheten hos de direkta studierna (pl. 56).

Denna omedelbarhet är och har alltid varit akvarellistens privilegium. Egron Lundgren har fått gåvan att utnyttja den, men knappast någonsin så som i Indien. De skildringar av indiskt folkliv, som väl icke i så stor utsträckning ingingo i kontraktet med Agnew's men som han gjorde för nöjes skull, ha den hastiga upplevelsens charm. I Chittapore, dit han gjorde en utfärd från Calcutta, har han med friska ögon och vidöppen förvåning målat en scen från en religiös fest i en underlig, blek nattstämning med eldsken (pl. 57). Han beskriver den kuriösa scenen sålunda:

"Medan vi stodo der (man hade väntat på att få se dervischerna gunga i järnkrokar stuckna genom kroppen som på slaktdjur men kommit för sent) kommo vi i tillfälle att få se ett annat vildt upptåg. Oföväntadt utkom nemligen från en port bakom templet en hel mängd folk, gripna af ett slags besynnerlig, fanatisk ursinnighet, hvarunder de på ett lifligt, struttande sätt dansade fram vid en skrällande musik af pipor, trummor, tamtam, klockor och tandagnisslan. I spetsen för detta religiösa följe dansade en gammal mörkskinnad gråhårsman, utan någon kostym, hoppande först på det ena benet och derefter på det andra, såsom det tycktes särdeles förnöjd och belåten. Icke dess mindre föreföll han mig helt och hållet vansinnig, och med en riktigt ohygglig känsla såg jag, huru han bar ett långt smalt jernspett inträdt genom huden och köttet på venstra sidan af veka lifvet. I ändan af detta spett eller spjut, som han höll upp med ena handen, var fästad en eldpanna fylld med glödande kol, på hvilka han då och då kastade en nypa krut, som genast fladdrade upp som en blix. Mannen tycktes vara i feber, och att det hela på mig gjorde ett obehagligt intryck torde knappt behöfva sägas. Hans besynnerliga beteende ansåg jag till en början härröra af religiös fanatism, men jag har sedermera hört saken annorlunda förklarad. Det lär nemligen vara brukligt, att rika syndare betala fattiga spekulanter för att de skola åtaga sig vissa smärtsamma botöfningar å sina patroners vägnar, och gubben sjelf, som svingar i galgen, kan således icke föra sig någonting till godo, utan allt sättes upp på räkning åt någon välmående svart grosshandlare i Calcutta, der denne under tiden i allt lugn kan sitta och röka sin pipa bredvid sin sockrade limonad."

Och han blandar sig med nykomlingens iver i den brokiga samlingen av människor av en främmande ras, stannar ett ögonblick för att se på en lindansare och anteckna hans rörelse (pl. 59) och ger också en utförlig bild av de vitbeslöjade, bronsbruna kvinnorna, som trängas på den i samband med den religiösa festen anordnade marknaden (pl. 58). Om denna heter det:

"En stor myckenhet folk vimlade der omkring under träden. Alla voro mörka infödingar, karlar och qvinnor med deras barn; ett rätt brokigt och besynnerligt sällskap. En mängd voro grant utstyrda i sidenkläder, men många voro halfnakna och utan andra prydnader än målade eller förgyllda

märken i pannan; qvinnorna buro guldringar i näsan, i öfre örsnibben och på tårna, samt stora skramlande silfverringar omkring smalbenen. På de bara armarne sågos ofta långa inskriptioner tatuerade (pl. 60). Somliga af dessa qvinnor och flickor voro riktigt vackra och elegant växta. Hela församlingen tycktes vara mycket godmodigt stämd, och ehuru vi två voro snart sagt de enda hvita, föll det mig icke in, att det kunde vara förenadt med någon fara att begifva sig midt in uti hela detta mörka sällskap. Med fullt förtroende blandade vi oss därför i trängseln, och hade jag kunnat tala språket, skulle det hafva varit så mycket roligare. Under träden såldes kakor och bakelser ibland små afgudabeläten och religiösa småsaker; äfven funnos der till salu aqvarellmålningar, föreställande förmodligen djupa mysterier. Jag köpte några af dessa konstprodukter utförda med granna, prålande färger och försilfringar på tunt, fint hamppapper.”

Till de käraste motiven för målaren hörde livet vid Calcuttas ”ghats”, trapporna, som leda ned till floden och användas för de helgande baden (pl. 60—62). Han beskriver dessa motiv med konstnärens intresse:

”Ibland gick jag i gryningen nedåt flodsidan, och det roade mig att der sitta på stranden och betrakta, huru folket gick ner i vattnet för att i badet bedja och helsa den uppgående solen. En myckenhet människor samlas hvarje morgon för detta ändamål under de höga, ståtliga kolonnaderna på den höga stranden, hvarifrån en mängd breda trappsteg leda ner i floden. Dessa ”ghats” eller badplatser tycktes vara deras kyrka eller tempel. Karlarne gingo, på ett eller annat sätt omgjordade, ut i vattnet, tills det nådde bröstet; de bugade sig derpå andägtigt, knäppte ihop händerna, sträckte ut dem mot solen, bugade sig ånyo djupt, sköljde munnen, putsade tänderna och rensade öronen, allt under djupt allvar. Qvinnorna stego ner i vattnet inhöljda i sina hvita slöjor och sågo rätt naturliga ut i sina drypande draperier, när de åter kommo upp på trappstegen. Det var en skola för skulptörer.”

Och vid dessa heliga badplatser har han roat sig med att teckna:

”barberare i full sysselsättning, icke allenast med att af många raka hufvudhåret och skägget, utan äfven med att klippa vederbörandes naglar på fingrar och tår, se efter tandköttet och skrapa tungan, examinera det inre af öronen och näsborrarna m. m. Och som de flesta af församlingen brukade målade, kulörta krokar och tvärstreck i pannan jemte förgyllda märken emellan ögonbrynen, hvilket allt naturligtvis afsköljdes i badet, fans der äfven en mängd målare hvilka, sittande på ghattrapporna, voro ifrigt sysselsatta med sina penslar och färgkoppar för att på rätt ställe förnya alla dessa öfverflödiga grannlåter. Denna operation ser löjlig ut för oss omålade europeer, och jag kunde ibland icke låta bli att skratta, när jag, hvilket flera gånger hände, i min ritbok aftecknade dylika scener.”

Men folklivet i byarna och basarerna lockar dock ur hans pensel de mest geniala akvarellerna. Det kommer en värme och intensitet som aldrig förr i dessa brokiga tavlor under en djupglödande himmel, när han skildrar byskräddaren under sitt tält med ett par söta flickor i förgrunden och en lätt antydd fältkanon i bakgrunden — två grundelement i hans indiska produktion! (pl. 63) — eller kvinnorna i basaren i Lucknow, hopkrupna i tältskuggan och grinande mot solen. Så brett och säkert har hans pensel aldrig flugit över papperet som här (pl. 65, 66). Det riktigt strålar av lyckan i det nyvunna mästerskapet i dessa blad, som äro utförda under slutet av fälttåget.

Bild 16. Hindufamilj.
Pennteckning med gråblå ton.

Bild 17. Gosse med papegoja.
Pennteckning och lavyr på grått papper.

Jämte de stora akvarellerna med folklivsmotiv har han gjort massor av små studier av kvinnor och barn, som ju alltid roat honom mest; det är med ett rörande behag han skildrar de små mjuka bruna flickorna som kyssas (pl. 69). I kvinnobilderna har hans konst sprungit i blom liksom ashokaträdet enligt den indiska sägnen, när en vacker flicka trampar på det. Och Kama, kärlekens gud, har i den gamla striden om människosjälarna med Kartekeia, krigsguden, åtminstone varit säker på att vinna den varmhjärtade nordiske akvarellisten.

Till de figurer, som roade honom mest, hörde som tidigare nämnts ormtjusarna i Benares. Det finns flera skildringar av dem, underliga, magra, fascinerande djur, antingen en gammal vitskägig gubbe, som han målat några gånger (pl. 71) eller det sällskap, som han beskriver med road förvåning:

”En förmiddag kom ett sällskap ormtjusare till min dörr. Det var ormtjusaren sjelf jemte en smalbent gosse med en påse på ryggen och med dem en svart coolee, som bar två med skynken öfverhängda korgar på ett bamburör. Samtliga voro de halfnakna med några färgade trasor slängande omkring de bruna lemmanne. Professorn sjelf hade långt svart skägg, gnistrande ögon och en brandgul turban, resten af hans dräkt var ganska knapphändig och väderbiten. De gjorde sig redo för sina experi-

Bild 18. Musikanter.

Pennteckning med täckfärger på grått papper.

Bild 19. Indisk tjänstekvinna.

Pennteckning med blågrå akvarell och vit täckfärg på grått papper.

menter utanför min badhusdörr, och innan kort samlades omkring dem en ring af svart pack och slödder, barbenta, nakna, långhalsade och knotiga vetenskapsmän och naturforskare. Från de öfvertäckta korgarne tog tjusaren ut ett par påsar och ur dessa tre slingriga och halå ormar, hvardera omkring tre alnar lång. Dessa lifliga reptilier lät han först en stund slingra sig så mycket som dem lyste och behagade, till dess han fann ögonblicket passande att sjelf blanda sig i leken. Han satte sig då nedhukad, så att knäna sköto upp öfver öronen, och började flöjta klagande och jemmerliga toner på ett slags pipa eller klarinett, som gick igenom en ihålig kokosnöt, dervid hoppande och följande ormarnes slingriga rörelser med stor uppmärksamhet”.

Denna komposition har han senare upprepat ett par gånger.

Landskapet har aldrig spelat någon stor roll i Egron Lundgrens konst, och inte heller inför Indiens praktfulla scenerier, som han då och då antyder i ord, har han lockats till något mera omfattande landskapsmåleri. Det blir mest bakgrunder till de figurgrupper, som upptogo hans intresse, ibland utvidgade till stora perspektiv, såsom i en del av bilderna från fälttåget. Det finns dock några märkliga impressionistiska studier, såsom den skogsbild med ett jättelikt träd han målat vid Hooglys strand nära Calcutta, en direkt och levande studie av alla de fina nyanserna i bladverket (pl. 73). Och från lägret vid Allahabad har han målat några

snabba små skisser (pl. 74, 75) med en sällsam rymd och storhet, som göra att man tycker det är synd, att han inte odlat detta studium mera. Det är sällsamt att tänka sig att dessa blad — friska som om de voro målade i går — utförts samtidigt med hans svenska vänners, Palms och Stäcks, slickade italienska bilder. Och i en studie från regntiden med båtar på Ganges (pl. 75) finns det en så intensiv stämning av dis och väta, att man kan bli reumatisk av att se på den. Det finns också en fläkt av stilla parkgrönska i bilden av det träd, under vilket general Havelock begravdes (pl. 76).

I Lucknow har han efter slutat fälttåg tid att ägna sig litet åt arkitekturen. Palatsen, Kaiserbagh och Chuttir Munzil, beskrivas av Russell och Lind af Hageby som fantastiska komplex av alla upptänkliga stilar; Egron Lundgren in-skränker sig med artistisk ekonomi till att i några luftiga och obeskrivligt raffinerade toner anteckna de tornrika konturerna (pl. 77), detaljer av den broderiaktigt fina utsmyckningen eller arkaderna i en gård och de fina skiftningarna av kakel i damernas badrum, motiv, som erinra om de mohrisk arkitekturer han studerat i Sevilla (pl. 78, 79). Och någon gång stannar han inför en portal till ett av de krigshärjade husen och fördjupar sig kärleksfullt i det fina spelet av toner i stenen. Men han delar dock sitt intresse mellan byggnaden och de smidiga och graciösa hinduer, som tillreda sin durrâh i solskenet utanför husknuten (pl. 80).

Det är ögonblicket och livet, som helt ha honom i sitt våld under denna resa.

Som skildring av seapoyupproret — vilket egentligen var meningen — äro dessa akvareller och teckningar synnerligen sporadiska och nyckfulla, liksom anteckningarna från Indien icke låta oss följa med krigsförloppet med den reda och åskådlighet, som präglâ Russells dagbok eller de "Minnen från ett 3-årigt vistande i Engelsk örlogstjenst 1857—59", som skrivits ned av en svensk deltagare i kriget, Axel Lind af Hageby. Den sistnämndes minnen ge en klar och trygg bild av samma fälttåg, som Egron Lundgren deltog i. De båda landsmännen synas icke ha träffats, den svenske officeren var tidigare med på valplatserna än målaren. Egron Lundgren har, trots några sporadiska bemödanden, icke givit utförligt besked om händelsernas gång, hans anteckningar rita brokiga och livliga krumelurer i marginalen till det stora dramat, men han är ständigt kåsören som skriver om vad som roar honom — och likadant förhåller det sig med hans målningar, säkert icke till uppdragsgivarnes belåtenhet men så mycket mer till fromma för den konstnärliga intensiteten i bilderna. Den konstnär, som på ångaren Candia

Bild 20. Hindu.

Pennteckning med akvarelltoner på grått papper.

lämnar Calcutta, är icke densamme, som kom dit ett år tidigare. Han har inte kommit under inflytande av några nya konstnärliga impulser, han står främmande för den indiska konsten, men han har tvingats att driva upp observationsförmågan och fasthålla intrycken med mångdubblad intensitet, han har blivit en impressionist före impressionismen. Verkligheten har varit hans lärare i komposition, den indiska solen i kolorit och det snabba marschtempot i teckning. Den mjuka rörpennan flyger över papperet i snabb och antydande kursivskrift, lavyrpenseln lägger sina raffinerade, tunna toner över teckningen lätt som en andning, och när han gör en färgrikt utförd akvarell kommer han långt från det ordentliga engelska akvarellistidealet, penseln rör nonchalant ihop de saftiga färgerna i färglådslocket, och lokalfärgerna sättas in med överdådig djärvhet i klara klickar. Och för att snabbt nå de önskade effekterna låter han den tjocka täckfärgen helt lekande korrigera bristerna i undermålningen och ge de starka ljusaccenterna. På det sättet blir hans mogna, virtuosa akvarellstil färdig i Indien, den stil, som den unge Zorn beundrade och i viss mån utgick från.

Men när det stora äventyrets anspänning är över, minskas också intensiteten i handlaget. Hemkommen till London gick han mot sin stora succès som turistmålare på modet, och hans ziguenerskor och italienska flickor gjorde sitt segertåg genom utställningarna och konsthandeln. Det blev som Italiens och Spaniens skildrare han gjorde sig berömd under 1860-talet, och hans hjärta kände sig mera hemma i dessa länder än i Bengalen.

Men den korta episoden i Indien, vars resultat icke blev allmänt känt under hans livstid, betecknar den rent konstnärliga höjdpunkten i hans verk. Han återvände som nämnt gång på gång till repetitioner av sina indiska motiv, och han fick en kär anledning att låta sina minnen leva upp, när han 1870 hjälpte till att på Dramatiska teatern sätta upp Goldschmidts "Engelsmännen i Indien".

Bland alla de brokiga minnena från främmande länder, som höllo den åldrande konstnären sällskap under de sista trötta åren i Sverige, kommo också indiska bajadärer svävande och döko bistra sikh-ansikten upp. Det är kanske mer än en tillfällighet att några dagar innan hans liv slocknade i det grå oktoberrusket kring hemmet vid Herkules' backe, när han skulle visa sin vän John Arsenius "hur man målade en akvarell", blev det en grupp av sikher, som han på en halvtimme trollade fram på papperet — ett blekt, nästan spökaktigt minne av den färgprakt, som brusade kring drottning Victorias skyddsling under fälttåget i Oudh 1858.

*Bild 21. Akvarellskiss
i mossgrönt och brunt.*

En indisk furste
Akvarell.

Konungen av Oudh

Målad som statsfånge i Calcutta 1859 i en färgrik dräkt med turbanen i karmin och manteln i blekt gult och rött med klart äppelgrönt foder.

En indisk furste

Antagligen en av de fångna rebellerna. Kraftigt utförd akvarell, turbanen i karmin och vitt, manteln och bakgrunden med brunblå brytningar.

Commissioner Yeh

Målad som fånge i Calcutta 1859 i vit dräkt. Minutiöst utförd akvarell med toner i brunt, blått och karmin.

En furstinna av Oudh

Under mantelns kraftiga vita och blåskuggade täckfärg skymtar den djupt smaragdgröna klänningen.

En furstinna av Oudh

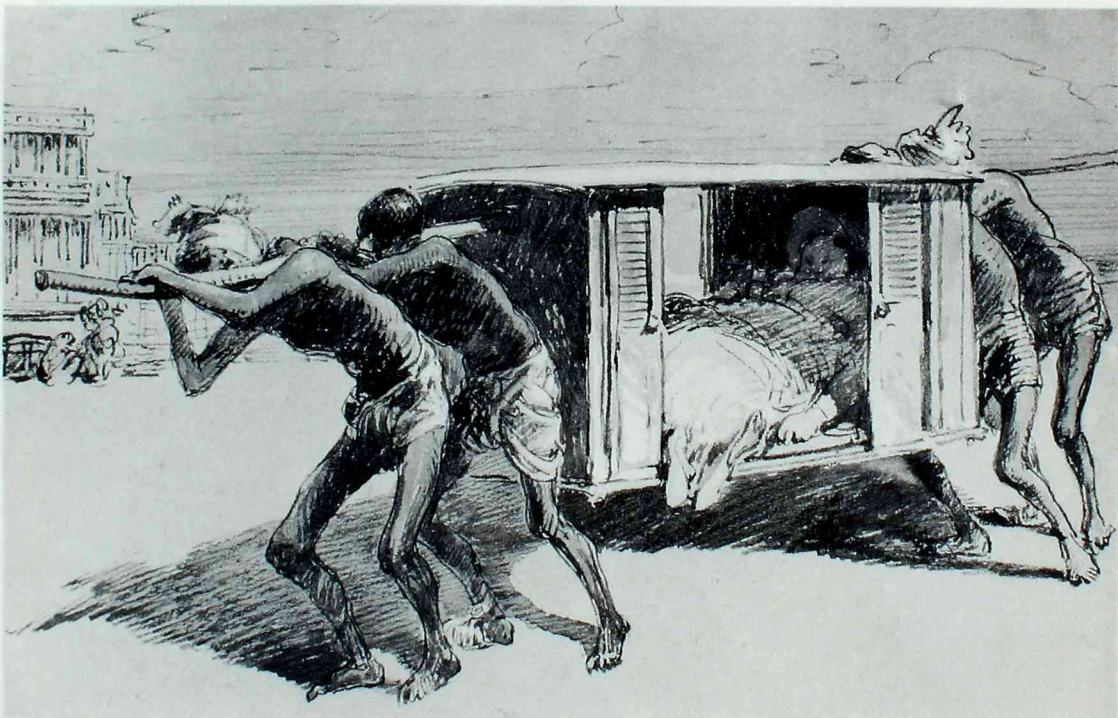
Enligt påskriften en "begum" — en titel som antyder hög börd. Koloriten har en komplicerad varmt brun hållning.

Palankin

En förnäm hindu på resa. Pennteckning med lätt blågrå akvarellton.

Palankin

"En dam på väg till kyrkan i Calcutta". Pennteckning i sepia med lavyr.

Bajadär vid Maun Singhs fest i Lucknow
Akvarell.

Bajadärer och musikanter vid Maun Singhs fest

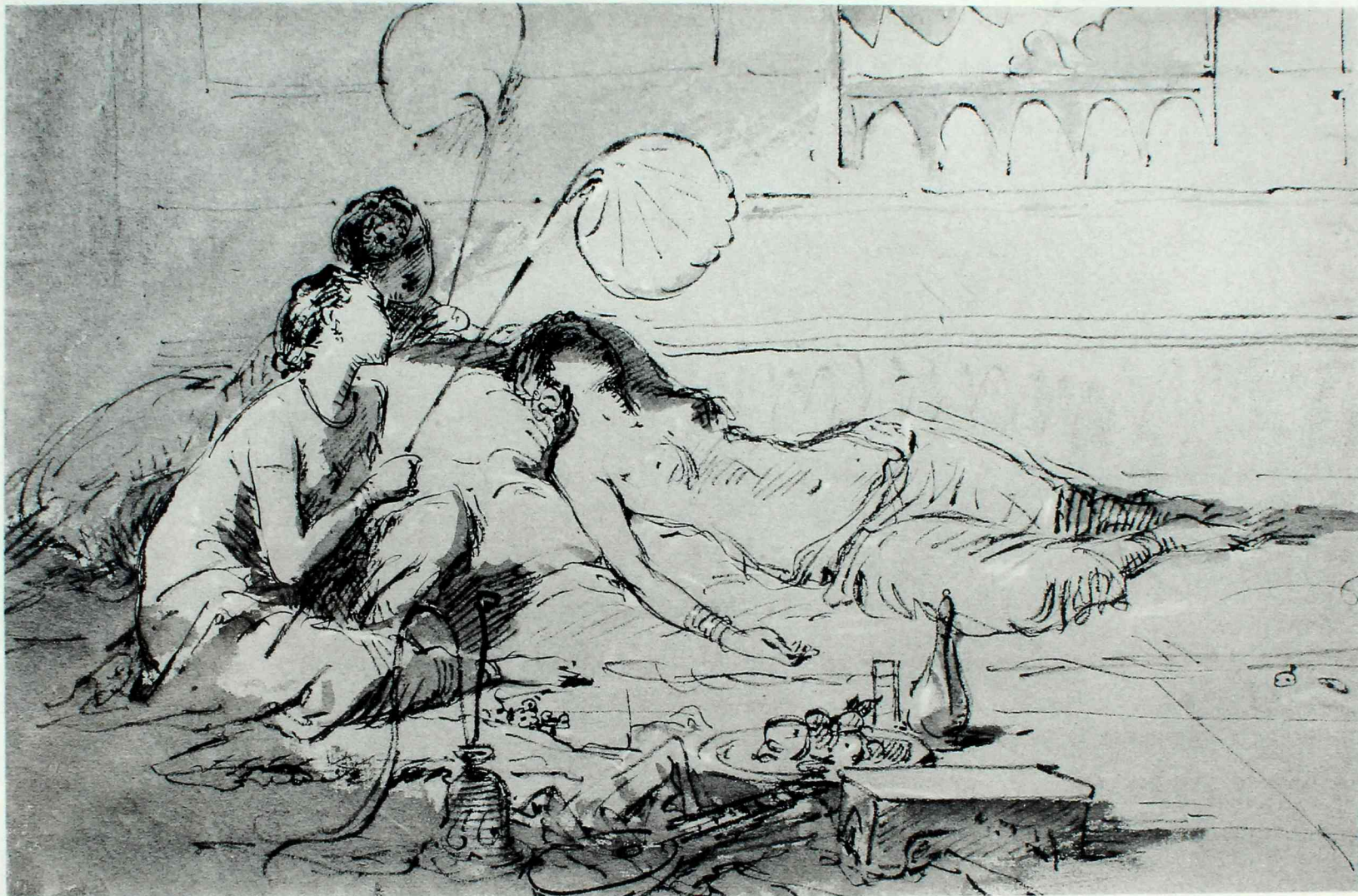
Lavyr med sepia och vit täckfärg. I bakgrunden till höger sitter konstnären.

Musikanter
Studie i sepia och blyerts.

Siestan.

Pennteckning med lätt blågrå akvarellfärg och vit täckfärg på blågrått papper.

Siesta med en flicka som röker vattenpipa
Akvarell med djupa purpurtoner.

Danserskor
Akvarell med vit täckfärg.

En förnäm flicka med uppvaktning
Akvarell med toner i blått, grönt och rosa.

Två indiska flickor
Kraftig akvarellerad penselteckning på grått papper.

Bajadärer i Lucknow
Akwarell.

Indiska flickor

Teckning med mjuk gåspenna, akvarellerad i klart och kyligt rosa, äppelgrönt och blått.

Bajadär

Akvarellerad teckning i samma manér och kolorit som föregående.

Sikh-kvinnor i basaren

Pennteckning med akvarellfärger i djupt tegelbrunt, grönt, karmin och vitt.

Sikh-kvinna med en vattenkruka
Akvarellerad teckning i samma manér som föregående.

Från massakern på de engelska officerarnas familjer i Cawnpore
Pennteckning med tuschlavyr.

Indiska brottslingar

Tecknade i Calcutta. Akvarellskiss i övervägande blått och brunt.

Fångar
Akvarellskiss från fängelset i Calcutta.

Tältvagn
Från regntiden. Akvarellskiss, rosafärgat tält, brun häst.

Sikh-soldater

Akvarell med det vita som effektivt dominant mot bakgrundens mörka umbra med inslag av gulockra och vitt med små blå accenter.

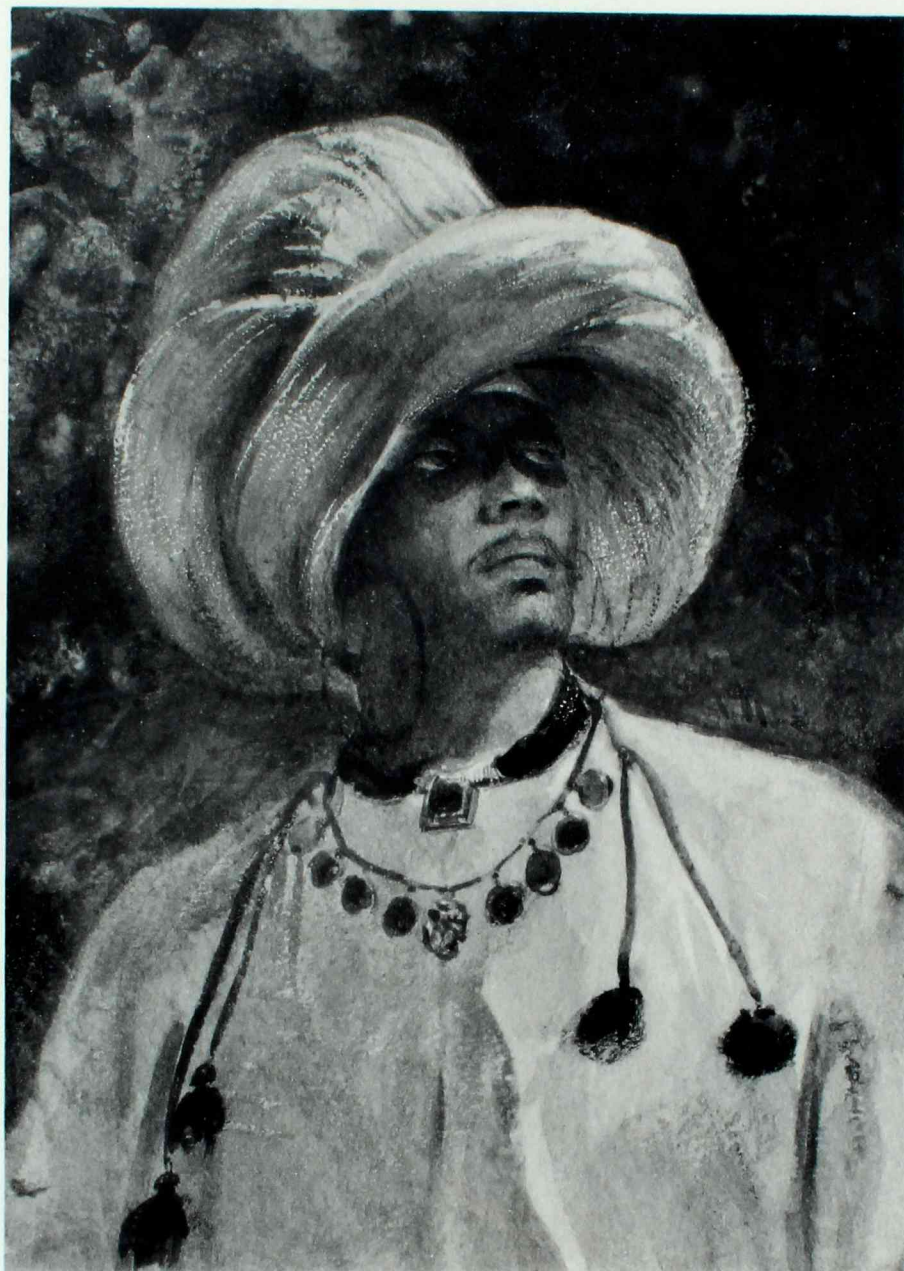

Sikh-soldater

Akvarell, målad under fälttåget i Oudh. Dräkterna i vitt med inslag av glödande karmin och blått.

Sikh-hövding

Akvarell med djupa färger. Turbanen i ljust lackrött.

Sikh-kavalleriet

Från fälttåget i Oudh. Lätt akvarellskiss med brutna blå och bruna toner och täckvitt.

Sikh-ryttare

Lätt akvarellskiss i släkt med föregående.

Indiskt kavalleri från Punjab
Akvarell i sepia, karmin, blått och gult.

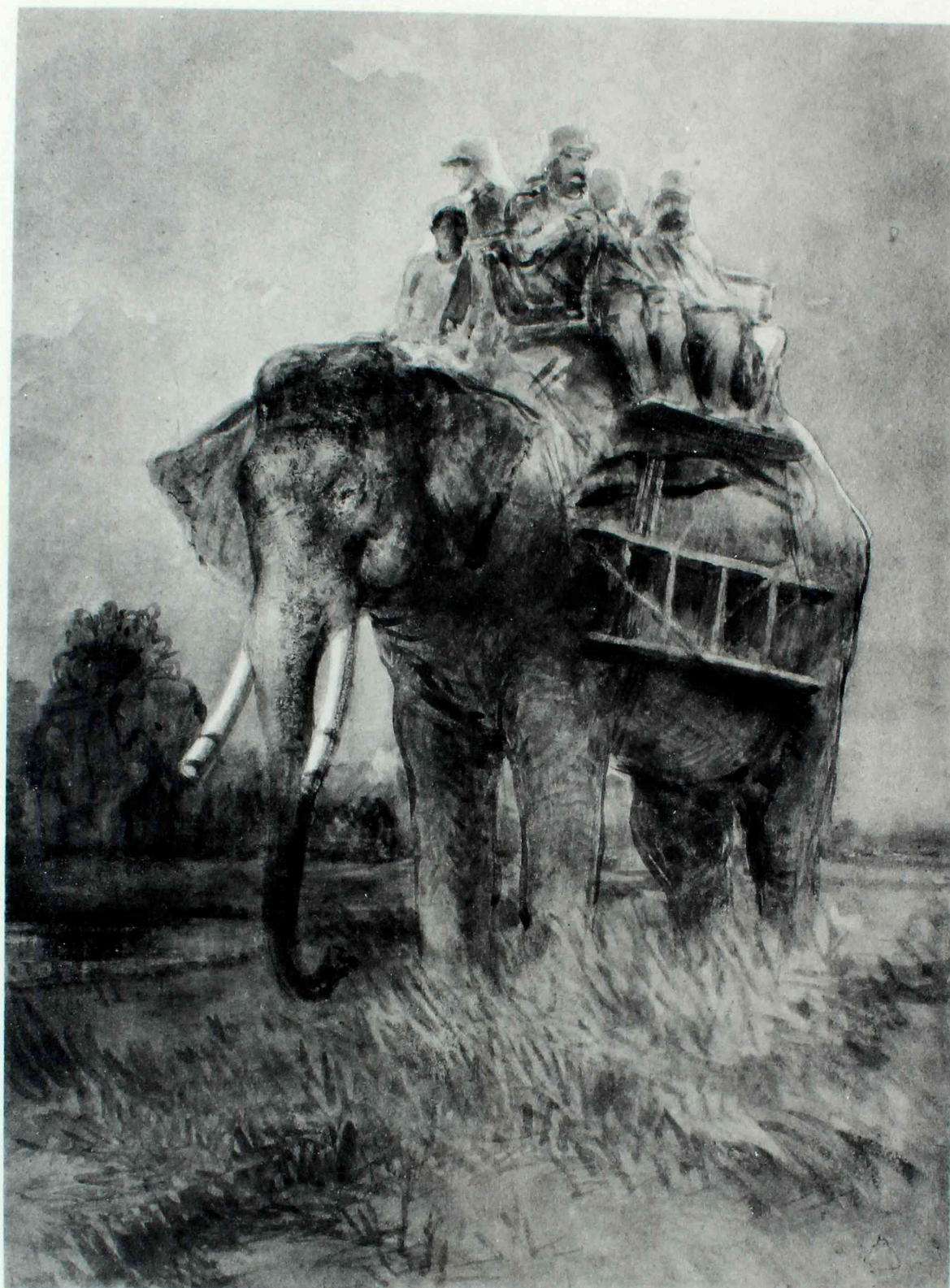
Sikh-soldater köpslå med en juvelerare om en diamant
Akvarell.

Spelande sikh-soldater i Lucknow
Akvarell i dovt grönt och blått med klara färgfläckar i rött.

Engelsk soldatpiket på elefant

Akvarell med elefanthuden skimrande i blågrå skiffertoner.

Lord Clyde inspekterar indiskt kavalleri i lägret vid Allahabad
Akvarellerad pennteckning.

Tältslagning under fälttåget i Oudh
Akwarell på blågrått papper med vit täckfärg.

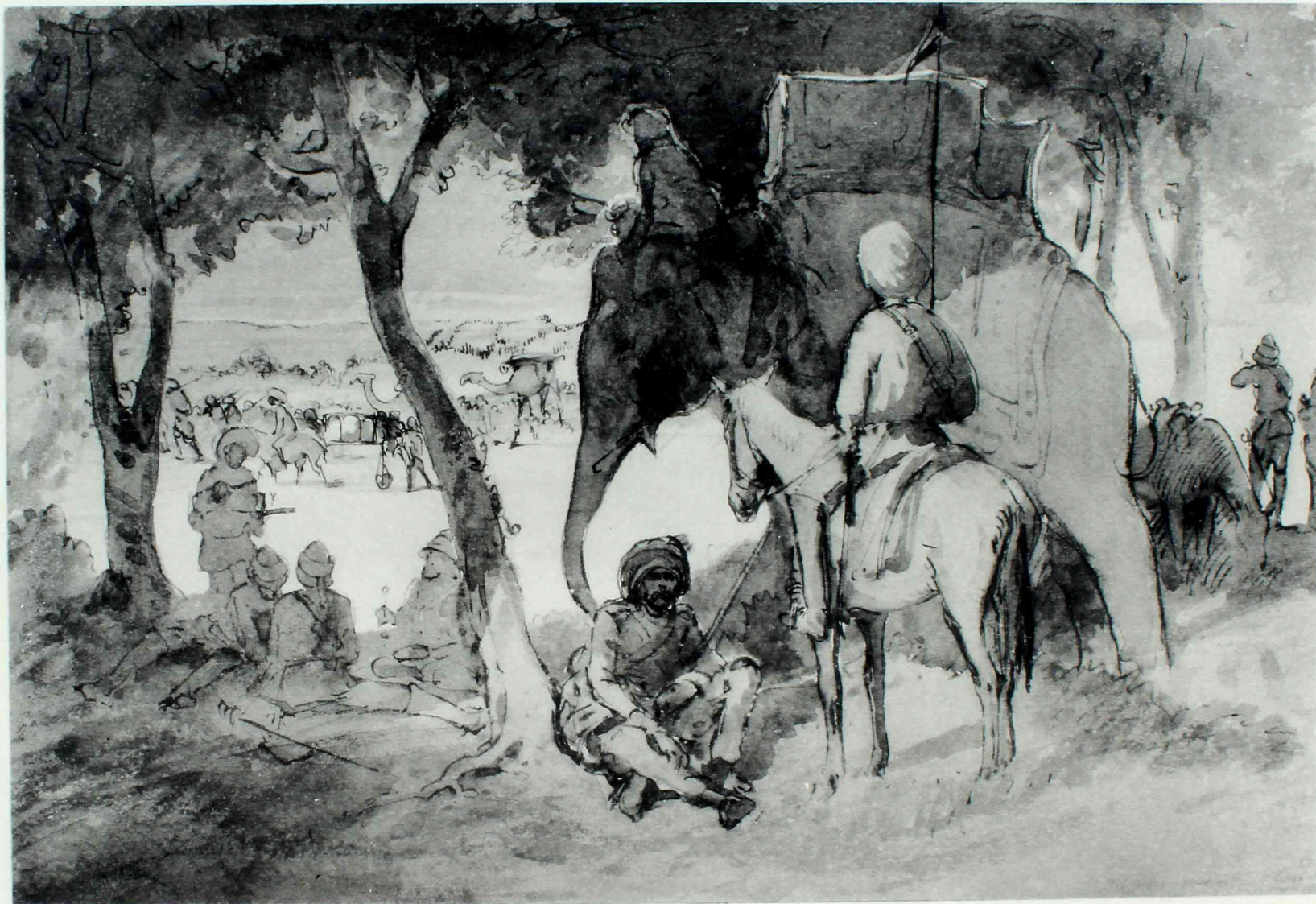

Lord Clyde och hans stab under marschen
Från fälttåget i Oudh. Akvarellskiss i blått, rött och brunt.

Alsop's öl på väg till lägret
Från fälttåget i Oudh. Akvarellskiss i purpur, blått och brunt.

Under marschen i Oudh
Pennteckning med blågrå akvarelltoner.

Elefanter vada över en flod

Scen från fälttåget i Oudh. Kraftfull lavyr i sepia och indigo.

Buffelkärra i trängen
Från fälttåget i Oudh. Sepia och blågrå lavyr.

Trängkaravan under fälttåget i Oudh. Månljus.
Lavyr med sparsamma akvarelltoner.

En elefants död under marschen i Oudh
Sepialavyr med lätta akvarelltoner.

Kamelryttare, kurir i engelsk tjänst
Akvarell.

"Pittoreskt slödder" i arméns följe

Akvarell från fälttåget i Oudh. Mot den kornblå himlen står mörkbrun rök från de brända byarna. Brunbränd mark.

Ett vadställe passeras av en trängkolonn under fälttåget i Oudh
Akvarell i livliga färger, övervägande brunt, karmin och blått.

Under marschen
Akvarell.

Lägerscen med indiska soldater under fälttåget i Oudh
Akvarell med friska fläckar av grönt, blått och rött mot regnhimmels blådisiga ton.

Trossfölje utanför Lucknow

Akvarell med stark karmin i tältduken, saftigt brun färg på hästen i kontrast mot bakgrundens blågröna dis.

Läger med sikh-soldater
Akwarell.

Kamelerna lastas av. Scen från fälttåget i Oudh
Lavyr i vackert brutna toner av tusch och blått.

På marschen från Lucknow
Pennteckning med blågrå akvarelltoner.

Bytet undersökes
Pennteckning i sepia med blågrå akvarelltoner.

*Chock av irreguljärt kavalleri i slaget vid Doondiakeru
Sepialavår.*

Indiska tiraljörer. Månsken
Lavyr på blågrått papper med vit täckfärg.

Engelska trupper förfölja seapoys i slaget vid Doondiakera
Sepiateckning med lätta akvarellfärger.

Döda seapoys. Enligt påskrift från Doondiakera
Pennteckning i sepia med lavyr.

Fältlasarett. Från fälttåget i Oudh
Pennteckning i sepia med lavyr och täckfärg på blågrått papper.

Ruiner av ett hus i Lucknow
Akvarell med djupblå himmel, soltältet och vattenkrusen i röda toner.

Indiskt tältliv. Från fälttåget i Oudh
 Akvarell i klara, torra färger, sandgult, brunt och bränt rött.

Utanför stadsmuren i Lucknow
 Akvarell med stark färgkontrast mellan det barkbruna tältet och den vita muren,
 några livliga färgfläckar av metallgrönt och karmin.

Skattgrävare i ett tempel. Antagligen från Lucknow

Akvarell med starka färger, blått och rött i människors dräkter och ett klart guldskimmer i den liggande Shiva-bilden.

Spionen förhöres

Studie i sepia och grågrönt till oljemålningen med samma namn i Nationalmuseum. Antagligen från fälttåget i Oudh.

Religiös fest i Chittapore

Akvarell i blått och brunt med rödtonad vit täckfärg i eldskenet.

Indiska kvinnor på marknaden
Akwarell i brunt och blått med vit täckfärg på grått papper.

Lindansare och trumslagare vid en folkfest
Pennteckning med lavyr i blått och brunt.

Badande indisk kvinna

Lavyr i gråbrunt och indigo, avsedd för reproduktion. Antagligen från
Calcuttas "ghats".

Bedjande hinduer vid en "ghat"

Sepiateckning med rörpenna, gröna akvarelltoner. Antagligen från Calcutta.

Barberare vid en "ghat" i Calcutta

Indisk skönsminckning efter det helgande badet i Ganges
Pennteckningar med lätta akvarelltoner och vit täckfärg på grått papper.

Indisk byskräddare

Teckning med rörpenna och akvarelltoner: druvblå luft, ockragult tält, blått, grönt och karmin i dräkterna.

Grupp av hinduer
Pennteckning med sepia.

Engelska damer i ett klädstånd
Pennteckning med blå och brun lavyr.

Kvinnor i basaren i Lucknow

Akvarell med djupa och klara toner av blågrönt och varmt blodrött med gnistrande vit täckfärg.

Från basaren i Lucknow
Akvarell.

Malande hinduer

Badande hinduer

Akvarellerade pennteckningar med dämpade färger på blågrönt papper.

Sikh-gosse i Lucknow
Akwarell.

Hinduflickor

Pennteckning med lätta akvarelltoner på grått papper.

Barngrupp. Benares
Akvarellskiss i brunt och blågrönt.

Gammal ormtjusare i Benares

Akvarell och teckning i övervägande brunt med en liten klarröd bård kring mössan.

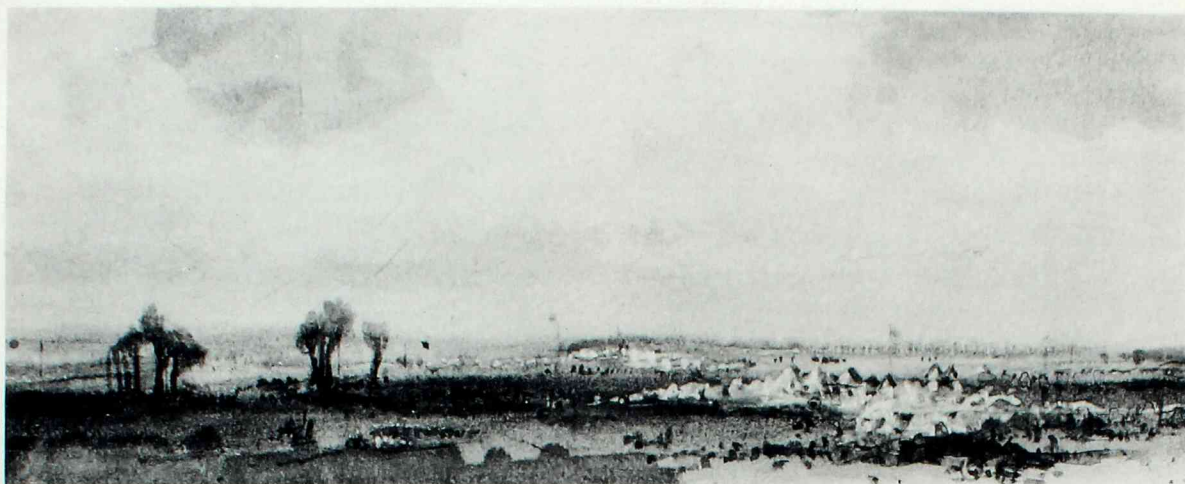
Ormtjusare i Benares
Pennteckning med lätt blågrå akvarellton.

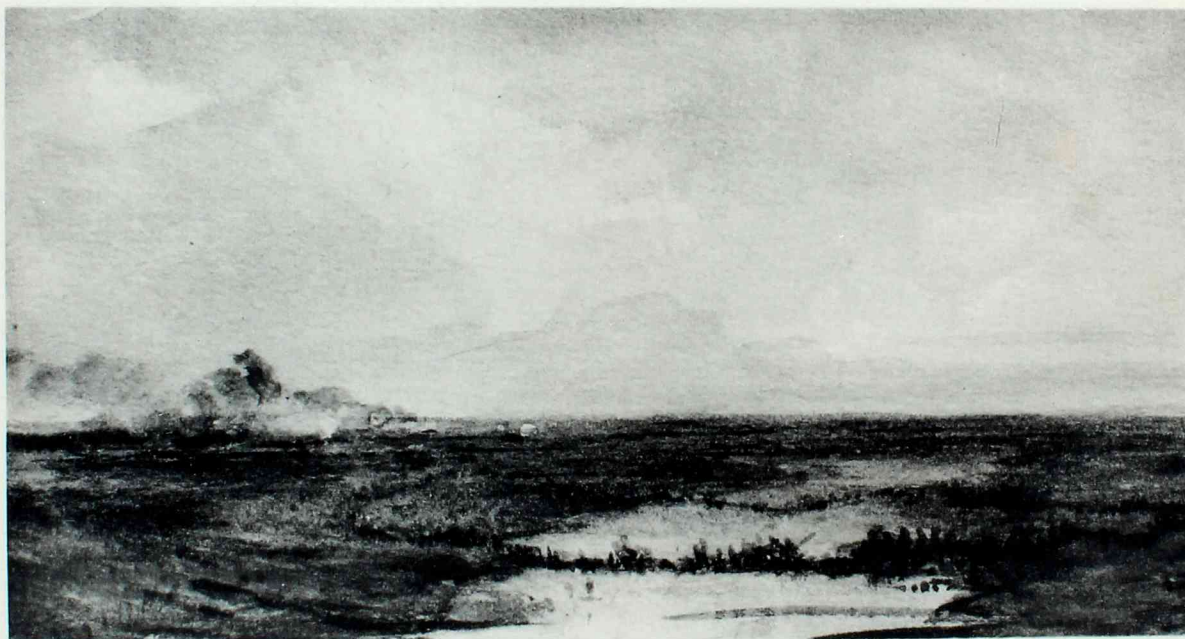

Landskap med en procession till templet vid Hoogly nära Calcutta
Akvarell av färgrik impressionistisk hållning.

Lägret vid Allahabad
Akvarell.

Landskap från trakten av Allahabad
Akvarell.

Engelsk kanon i lägret under fälttåget i Oudh
Akvarellerad tuschteckning på grått papper.

Båtar på Ganges under regntiden
Akvarellskiss i blågrönt och gulbrunt.

Det träd, under vilket general Havelock begravdes
Pennteckning med indigo och vit täckfärg på grått papper.

*Chuttur Munzil-palatsset i Lucknow med spår av bombardemanget
under belägringen*

Akvarell i sepia, rostbrunt och grönt.

Palatsset i Lucknow

Akvarell i helt blått med en liten brun figurgrupp i förgrunden.

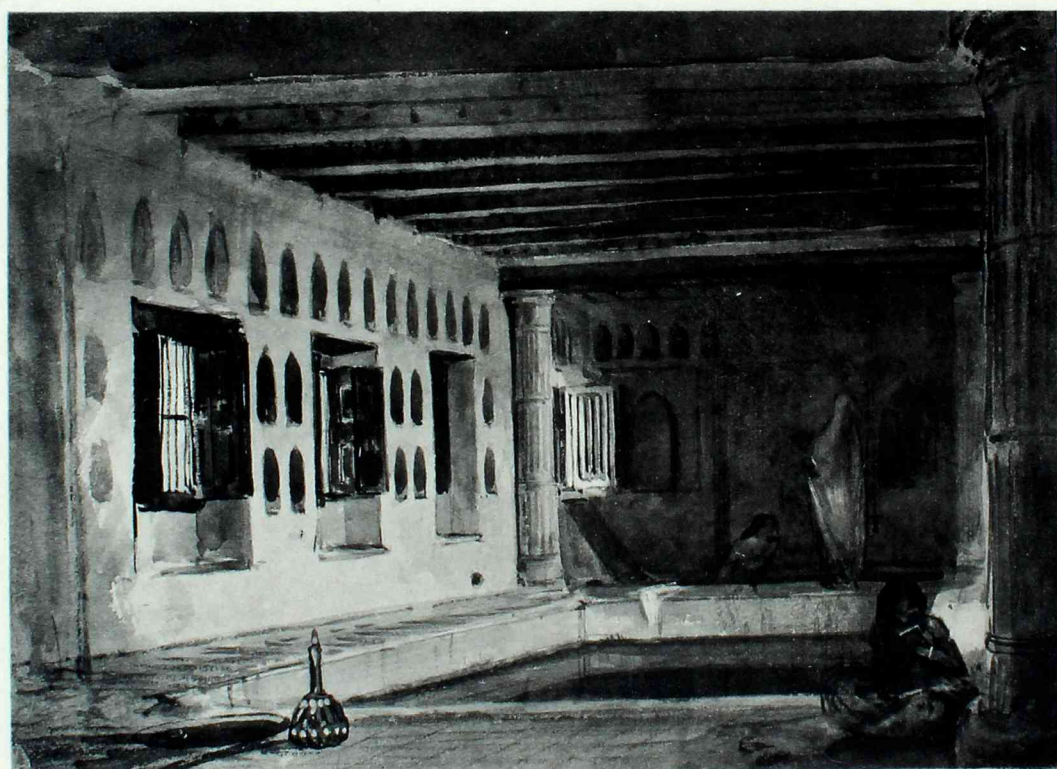

Från Kaiserbagh-palatset i Lucknow
Akvarell i blått och brunt med vit täckfärg på grått papper.

Slottsgård i Kaiserbagh, Lucknow
Akvarellskiss i brunt och blått.

Kvinnornas badrum i Kaiserbagh
Akvarell i grågrönt med fina skiftningar i blått.

Portal i Lucknow
Akvarell med fina toner av brunt, rostött och blåtblått.

